

## 2-İMAM HASAN (AS)

Yazar:

Hüccet'ül İslam RESUL CAFERİYAN

Türkçe

0000-00-00 00:00:00

2-İMAM HASAN (AS) 2-İMAM HASAN (AS)

2-İMAM HASAN (AS)

Hüccet'ül İslam RESUL CAFERİYAN

Çeviren: Cafer BAYAR

KEVSER SURESİ

Rahman Rahim Allah'ın Adıyla

"Şüphesiz biz, sana kevseri verdik.

. Şu halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.

Doğrusu asıl ebter (soyu kesik olan) sana kin duyandır."

TAKDİM

Bu güne kadar müslümanlar, bilhassa biz Ehl-i Beyt mensupları, Masum İmamları, yolumuza ışık tutacak ve aydınlatacak bir şekilde tanıyamamışız. Tanımışsak da onlar hakkındaki bilgimiz mantikî ve aklî yönden daha ziyade atifî bir yön taşımaktadır.

Bunun nedenini anlamak için İslam toplumuna, bizzat şii toplumlarına hüküm süren siyâsetleri incelemek gerekir. Masum İmamlar, halifelerin, İslam toplumunu medine-i fazı-ladan uzaklaştıran, öz Muhammedî (s.a.a.) islam'ı gerçek rotasından saptıran yanlış tutum ve tavırları karşısında her yönlü bir mücadele başlatmışlardır.

Haliyle hilafetin temelini sarsacak bir mahiyette olan bu mücadeleye karşı halifeler de ellerinden geleni yaptılar. Bu doğrultuda Masum İmamlar'a zulüm ve haksızlık ettiler, onların toplum arasındaki itibarını düşürmek ve Şiiliğin temelini kazırmak için geniş çaplı bir karalama politikası seçtiler. Bununla da kalmayıp Ehl-i Beyt mensuplarını katletmeye başladılar...

Kısacası hakim düzenler Ehl-i Beyt İmamlarını halktan koparmak en azından faaliyetlerini kontrol edebilmek için engel üstüne engel çıkardılar, halkın bilinçlenmesini önlediler ve buna paralel olarak da itibâr kazanmak için zulüm saraylarının vitrinine satılmış, şartlanmış alimleri de kattılar. Böylece de tarihimize, ^günümüze ve gelecek nesillerimize ışık tutan, yön veren bu mücadeleyi bir ibham girdabında tutmaya çalıştılar ve bu doğrultuda nisbeten başarı sağladılar.

Masum İmamların mazlu-miyeti, tarihin bütün dilimlerinde doğal olarak şiaların atife ve duygularını coşturmuşsa da onların kendi İmamlarına karşı duydukları gerçek sevgi ve bağlılıklarını sergileyen bu doğal tavır bile egemen siyasetçilerin ard niyetli saldırılarına maruz kalmış ve hatta bazen onun pasifleştirici yönü daha çok ağırlık kazanmıştır.

İmam Humeyni (r.a.) önderliğinde İran İslam İnkılâbının başarıyla sonuçlanması, İslam'ın siyasal, toplumsal, kültürel, iktisadî ve askerî metod ve ilkelerinin yeniden gözden geçirilmesini gerektirirken, aydın kesimin dikkatini, Masum İmamların yaşantısında daha dikkatle incelemeye, daha derinden düşünüp araştırmaya çekti, özellikle de yukarıda belirtilen alanların, bu İmamların veya Mukaddes İslam Cumhuriyeti düzenindeki yetkililerin bizzat hayatlarının her yönünde tamamen parlaması öz Muhammedi (s.a.a.) İslam'dan güzel bir örnek sergilemektedir, bizlere.

"Masum imamların Fikrî ve Siyasî Hayatı" adındaki kitabımız bu doğrultuda olup, Masum İmamların hayatlarını siyasî ve fikrî açıdan maharetle incelemeyi üstlenmektedir.

Toplumumuzda Masum İmamların bu yönü mübhem kaldığından, daha doğrusu gizli tutulduğundan dolayı, İslamî faaliyetlere yön vermesi için KEVSER yayıncılık olarak bu boşluğu doldurmak istedik. İnsanımıza faydalı olmasını diliyoruz.

Üstad Allame Seyyid Cafer Murtaza'nın:ÖNSÖZÜ

Masum imamların tarihleri etrafındaki bazı önemli hususlar:

Masum imamların yaşantısı, amel ve tavırları hakkında inceleme yapmak, fertlerin bireysel özelliklerinden ve onların şahsiyetini belirleyen özelliklerden bahsetmek değil; bilakis İslam'ın çeşitli boyut ve alanlarından ve de onca kapsamlılık, asalet ve derinliği ile onların özelliklerinden bahsetmektir.

Bu durumda hiç bir tarihçi ve araştırmacı islam'ın bütün hakikatlarını doğru bir şekilde ve derinden idrak etme gücüne sahip olmadıkça, İslam'ın, imamların bütün yaşamında ve şahsiyetlerinin özünde yarattığı gerçek etkiye vakıf olmadıkça ve bu etkilerin, onların kendi etraflarına karşı yaptıktan amellere, hal ve tavırlara nasıl yansıdığını bilmedikçe, imamların hayatına tamamen aşına olamaz ve onların takındıkları tavır ve davranışlarındaki hassas noktaları, canlı şahsiyetlerini gerçek

ve kamil bir şekilde aktaramaz.

İmamların düşünce, ilim, fazilet, ihlas ve ruhsal özelliklerine sahip olmak için belli bir yol katetmiş birinden başka, hiç bir kimsenin İmamların bu alanlardaki makam ve mevkisine varma aşamasında olduğunu ya da bu yüce makama varmaya muvaffak olmuş olduğunu iddia ettiğini sanmıyoruz: Biz nerede, onlar nerede, hatta bunlardan bir derece aşağı kimseler nerede?

Aynı zamanda bu, aciz kalarak onlardan yararlanmadan kaçınmamız anlamına gelmez. Mecburen bu konunun derinliklerine inmeli, coşkun dalgalarına atılmalı ve bu konunun hayır, bereket, ibret ve öğütlerinden yükümüzü tutmalıyız ki gücümüzün yettiği kadar ve imkanımız elverdikçe yararlanalım. Bunun kendisi doğruluğa götürür, hayrın esas ve temeline yüceltir. '

Değerli kardeşimiz Hücet-ül İslam Caferiyan sadece kalbini aydınlatmak, akıl ve ruhunu bu nur denizine daldırmak ve ondan hayır ve bereket almak için çaba sarfetmiş ve bu nurların coşkun denizine atılmıştır. Allah çabası karşılığında onu mükâfatlandırır ve hayır, doğruluk, kurtuluş ve temizlik yoluna iletir.

## KONUNUN UFUKLARI

İmamlar, ve onların hakkındaki olaylar üzerinde inceleme yapmanın, fertlerin tarihi olmadığını bilakis onun, Allah'ın, insan tarihi boyunca peygamberlerin dilek ve çabalarının tecelli etmesini istemiş olduğu insanın "ilahi hidayet ve eğitim" tarihi olduğunu öğrendik. İmamlar yeryüzünde (kelimenin tam anlamı ve bütün yönleriyle) ilahî halifeliğin canlı tecessümü ve yüce örneğidirler.

Evet kamil şahsiyet onlarda tecelli ve tecessüm etmiş ve öyle kamil birer insan olmuşlar ki bilinç, irade, hikmet ve mukavemet ile yaşamın bütün zorluklarına göğüs germişler, yaşam da bütün olumsuz yönleriyle, içinde taşıdığı felaket, zorluk bela ve sıkıntılarla onları karşılamıştır. Ancak hayat, ilahi iradenin devamı olan bu ilahi insanın iradesine boyun eğmiş ve bu insanın bilinci karşısında teslim olmuştur. O ilahi gözle bakar, onun hikmet ve dayanıklılığı yaşamın zorluğuna, kahrına karşı koyduğu için böyle bir üstünlük sağlamıştır, bu başarı ilahi talim ve himaye yardımı ve Allah'ın tevfi ve teyidiyle gerçekleşmiştir.

İmamların hayatlarını, onlar için özel bir durum doğuran ve onları her alanda onunla yaşamaya ve karşılaşmaya mecbur eden bütün şart ve durumları tanıma ve idrak etmeye olan ihtiyacımız işte burdan aydınlığa kavuşmuş oluyor. Bu ihtiyaç, ister bazılarının göre imamların özel yaşamlarının belli bir alanında sınırlı tutmalarından kaynaklanmış olsun, isterse bizim ele aldığımız, siyasi, sosyal, ahlâkî v.s. gibi öğretilerden . ibaret olan toplumun genel hayatının geniş bir dairesinde ele alışımdan kaynaklansın, zaruri bir meseledir.

Bu söylenenlerin tümü bir gerçeği teyid ediyor, o ise imamların geniş kapsamlı ufuklarına küçük dahi olsa bir baca açmak isteyen her araştırmacının gerekli şahit ve delillerin en azıyla yetinmek istese bile karşılaşacağı zorluk ve zahmetten ibarettir.

İKİ SORU:

Bunları göz önünde bulundurarak önce şu soruya hemen cevap vermek gerekir; elde bulunan belge ve kaynaklar böyle önemli bir konuyu halletmemiz ve bu amaç ve gayenin gerçekleşmesi için yeterli midir?

Eğer sorunun cevabı olumsuz ise başka bir soru yöneltmeli. Elimizde bulunan belge ve kaynaklardan çok yönlü, geniş ve istenen bir düzeyde yararlanabilir miyiz?

Bu sorunun cevabı da önceki sorunun cevabı gibi olumsuz olacaktır. Elimizde bulunan kaynaklarla onların hayatını anlama ve yaşantılarının geniş ufuklarına ulaşma sahasında başarı elde edemeyeceğimizi herkes bilmektedir. Yapmamız gereken işin durum ve hallerini belirleyip bu işlerde yararlanacağımız araçlar için bir ön hazırlık yapamadığımızı söylersek aşırı gitmiş sayılmayız. Hatta düzenli ve modern bir üslupla genel bilgileri sunmak ve sahip olduğumuz değerli mirasın gerçek değerini tanımaya bizi yönelten kısa bir fihrist bile gösterememiş.

Olduğumuz gibi ilk kaynakları araştırmaya, arındırmaya, daha sonra da onlarla temel kaynaklar a-rasında bağlantı kurmaya ve ayriyeten onların dikkate alınan sonuçlardaki etkilerini sınırlı bir alanda bile olsa bilimsel, ve faydalı bir şekilde inceleyememiştir. Orda burda kendileri üzerinde bahs ve istişare etmede başarılı olamadığımız dağınık işaretler görüyor isek de bu işaretler karşılıklı olarak aralarında var dan diğer konu ve etkilere karşı olan bağılıklarını belirleyememiştirlerdir.

APAYRI İKİ TARİH:

İşi daha da zorlaştıran ve engel icad eden şey imamların hayatını, onların içerisinde yaşadıkları tarihi aşamaların olaylarını zapteden tarihin yanında inceleme mecburidir. Biz, bu iki tarihi olayları farklı siyasetleri ve tarihî değişimleri doğru bir görüş edinmek için önceden hiç bir araştırma tecrübesine sahip olmayan bir araştırmacının önüne sererek dolayısıyla bu iki tarihin hiç bir bütünlük ve bağılılığı olmadığını anlayacak.

İmamların bu olaylar ortamında yaşamadıklarını, etraflarında olup bitenlerden habersiz olduklarını, dışa kapalı ve başkalarıyla hiçbir ilişkisi olmayan kendilerine özgü bir alemde yaşadıklarını, başkalarının da imamların dünyasıyla uzaktan-yakından hiç bir bağlantısı olmayan daha başka bir dünyada yaşadıklarını sanacaktır. Oysa ki bu gelişme ve değişimlerin hakikatine vakıf olan ve siyasetin farklı alanlardaki rolünü algılayabilen şuurlu ve bilinçli bir araştırmacının tasavvuru

kesinlikle öncekinin tam tersi olacaktır.

O, imamların olaylarla yakından ilgilendiklerini ve etraflarında olup biten her olay karşısında yol gösteren uyandırıcı risaletlerinin rolünü ifa ettiklerini, çoğu zamanlar da toplum ve ümmet düzeyinde onların siyasi, kültürel ve ahlaki hayatlarını etkileme yönünden en derin tavır ve tutumlara sahip olduğunu anlayacaktır. Böylece onların ilk bakışta, yaşamış olduktan ve karşılaştıktan bilinen sahalarda bıraktıktan derin etki daha iyi anlaşılır.

## **UYDURMA VE ASALET:**

Bu iki tarih arasında bulunan ihtilafın sebeplerini idrak etme alanında bir hakikate dayanmalı, o da şundan ibarettir: İmamların yaşamının bir bölümünü ve onların takındıkları hal ve tavırları zapteden bir grubun, imamların da, içerisinde yaşamış olduktan genel tarihi yazan başka bir grupta mefhum, hedef ve beklentileri anlamada ve aynı şekil kendi gaye ve amaçları bakımından pek fazla büyük bir farklılık var.

Bundan daha önemli, bu iki gruptan her birinin kendisi için benimsediği ve onun doğrultusunda hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan ayırt ederek farklı tarihî olayları ret veya kabul etmede ve onlara giriş-çıkışta kabullendikleri ölçü ve esaslar-tarda açıkça bir bağdaşmazlık söz konusu, öyle ki bu ölçü ye esasların temel olduğunu ve bu zaman daimlerinin genel tarihini yazmış, ona "İslamî Tarih" adını vermiş ve onun doğrultusunda hareket etmiş olan kimselerin yazdıktan bu tarihin uydurma ve saptırıcı olduğunu ve bunların, sapıklığı tesbit, tekid ve cevaz verme, daima ayakta tutmak ve sağlamlaştırmak istediklerini görmekteyiz.

Biz, bu sözü taassuba dayanarak ve bir itham olarak tarihe ve tarih yazarlarına maletmiyoruz. Herkesin, bu mevcut ve yazılı tarihin millet ve ümmetlerin tarihi olmadığını itiraf ettikleri bir hakikattir. Bu nedenle ümmetlerin yaşantılarındaki hareketlenmeleri ve onların içine düştükleri elemeleri bizlere açıklayamaz. Bu tarih sultanların, hakimlerin ve onlara bağlı olan çevrelerinin tarihidir.

Hatta bu kitaplar sultanların tarihinde bile onların hayatının hakikatini dikkatli ve güvenilir bilgilerle sergileyemez. Çünkü sultanların hoşnut olduktan, onların maslahatlarını temin ve sultalarını sağlamlaştıran şeylerden başkasını yazmaya kadir olamamışlardır, hatta bunlar tamamen saptırılmış ve gerçek dışı olsa bile. Bu nedenle hür ve özgürce kendi yazılarını düzenleyen bir tarihçi mevcut olamamış veya pek az bulunmuş.

Çünkü böyle bir tarihçi sadece Ali'nin (a.s.) bir faziletini rivayet eden birinin nasıl sultanların gazabına uğramış olduğunu ve yüzlerce kırbaç vurulduğunu veya Neseî gibi Muaviye'nin faziletini söylemediği ve Ali'nin (a.s.) faziletlerini söylediği için kavmî asabiyetlerden dolayı 300 hicri yılında Şam'da öldürüldüğünü veya Taberi

gibi ömrünün sonlarında Hz. Ali'nin (a.s.) faziletlerini nakletmeye birazcık meyillendiğinde Hanbeliler tarafından evinin taş yağmuruna tutulduğunu bilmektedir.

Tarihçilerden biri Adem ile Musa'nın tartışması hakkında bir rivayet nakleder, daha sonra Adem'in ölümü ile Musa'nın doğumu arasındaki yüzlerce yıl zaman mesafesini görür, bu yüzden de Adem ile Musa nasıl karşılaşmış olabilirler soru sunu dile getirir, ancak tarihi rivayetlere bu gibi eleştiriler yöneltilmesin diye zamanın halifesi onun için celladı sesler<sup>1</sup>.

Araştırma ve zaman sarfetme ile daha nice örnekler elde edilebilir. Bu konuya ilaveten, yazılmış olan o miktar bile hu-rafi, yanlış ve muğlak olarak yazılmıştır. En azından onların çoğu, değer taşımayan ve aklî mantıkla bağdaşmayan çirkin taassuplar veya mezhebi bağlılıklarla etkilenmiş ve yazar, izah ve tashih için bahs ve tartışmanın en iyi üslûp ve metod olduğu inancını taşııyordu. Bu meselelerin yaraşıra, yazarların gayri meşru ve sorumsuzca heves ve arzular taşımaları, kendi maksat ve hedeflerine ulaşabilmeleri için tahrif ve aldatmaya neden olmuştur.

Bu konu ve diğer konulan dikkate almakla bir araştırmacının tarih kitaplarında, sultanların ve çirkin planlarının karşısında duran kimselerin gerçek şahsiyetlerini görememesi doğal bir şeydir. Onların mezhebî bağlılıklarının, kavmî asabiyetlerinin ve sapıklıklarının bazı mutaassıb taraftarları karşısında duran kimseler toplumun siyasî, sosyal, ilmî ve ahlakî hayatı esasında pek derin ve önemli etkiler yaratan şahsiyetlerdir.

Bu şahısların gerçek yüzlerini gösterebilen güvenilir kalem sahiplerinin görüşlerini benimsememiz gerektiğini burdan anlıyoruz. Aynı şekil bazı sultanların dikkat etmemeleri, söylenmesinden tehlike görülmeyen veya onları nakleden tarihçilerin başka bir amaç peşinde olmaları gibi bazı nedenlerden dolayı bu kitaplarda dağınık bir şekilde yer alan bir çok önemli ve gerçek noktaları da toplamamız gerek.

#### İFRAT VE TEFRİT:

Burda, şu konuya değinmemiz gerekir; bazıları İmamların tarihini ve onların takip ettikleri siyaseti anlayıp beyan ettiklerinde, imamların "gayb'tan yararlandıklarını açıklarken aşırı gidip ifrat etmişler ve onları yaşamın hakikatından ve değişimlerinden uzak tutmuşlardır. Bu gibi insanlar imamları

1) Tarihi Bağdat, c: 14, k 7-8/B-Biday»tu ve En-Nihay»tü, c: 10, s: 215/Tarih-ul Hülafa, k 285/B-Basairu ve z-Zehairu, c: 1, s: 81.

Öyle tanıtıyorlar ki, sanki İmamlar yaşamı (rayına oturtmuş) kendi haline bırakmışlar ve remzli ve perde arkasından onunla ilgileniyorlarmış. imam hakkındaki bir mevzu bunlara anlatılarak sonuç almak istendiğinde bunlar hemen, onun imam olduğunu ve kendine has bir hükmü olduğunu belirtiyorlar imama

uyulmaz ve onun söz, amel ve takriri bizlere delil değilmiş gibi.

Bu söz, bu metodu seçen kimselerin imamlar hakkında ve Allah'ın onlar için dikkate aldığı rol hakkında yanlış bir değerlendirme yaptıklarında, sıkıntıda olduklarını bildiriyor sadece.

Bu rol peygamberin üstlendiği rolden ibarettir; Allah onu tebliğ eden, öğreten, terbiye eden, önder, hüküm veren, hakim olarak ve Kur'an'ın, peygamberin ve imamların açıkça ifade ettikleri daha başka önemli hususlar için göndermiştir, bu şahıslar, Kur'an'ın ve peygamberlerin te'kid ederek sağ-lamlaştırdıkları "Allah'ın elçilerinin insan olduktan" hususuna dikkatle bakmamışlar. Mesela şu ayetler:

Rabbini şanı yücedir. Ben, sadece elçi olan bir insan , değil miyim?De ki:Rabbimi tenzih ederim, ben peygamberlikle gönderilmiş insandan başka bir şey miyim ki.

Eğer onu melek olarak halketseydik, yine bir erkek Şeklinde halkederdik, yine düştükleri şüpheden kurtulamazlardı.

Bu metodun karşısında, imamlara karşı sırf maddi bir gözle bakan, gayb ve ilahi kerametler unsurunu dikkate al- madan imamların yaşam, tutum ve tavırlarının tefsirine koyu lan başka bir metodu da kabullenmiyoruz.

İmamların tarihini maddiyat ve riyazi (dünya zevklerinden el çekmek suretiyle nefsi tezkiye etme), muhasebeler doğrultusunda tamamen doğal ve maddi eser ve neticelerle anlamaya çalışan kimseler, bizce çok yanlışlar.

Böyle kimseler bu hususda bir çok kaynakları elde edebilecekleri halde, mesela: "İmam Hüseyin (as.) şehit edildiği gün Beytül Mukaddes'de kaldırılan hertaşın altından bir miktarda kan belirliyordu" gibi hususlara yaklaşıyorlar. Aynı

şekil "Aşûra gününde gökyüzünde beliren kırmızılık" rivayeti veya Hz. Zeyneb'in (a.s.) söylediği "Gökyüzü kan ağlarsa şaşmayın" sözü gibi. Ancak en azından Hz. Zeyneb (a.s.) olan bir şeyden haber vermek değil de bir ihtimal olarak bu olayı konu edinmiş olsa bile bu şahıslar bu rivayetleri araştırmaya girişmemiş ve onun teyidinde veya reddinde bir şey söylememişler.

Aynı şekil İmam Hüseyin'in mızrak ucundaki başının konuşması veya Resulullah'ın (s.a.a.) Vefatından hemen sonra Hz.Fatime'nin (a.s.) kocası eziyet edildikten, hakkı gasb edildikten, kendisine tokat vurulduktan ve çocuğunun düşürülmesinden sonra onlara lanet etmek isterken mescidin duvarlarının yükselmesi gibi rivayetleri.

Ve de Kur'an'ın peygamberlere isnad etmiş olduğu mesela Musa'nın asası, Sebe' kraliçesinin tahtının getirilmesi gibi kerametlerin imamlar hakkında gerçekleştiğini, onların da böyle kerametlere, harikulade amellere sahip olduklarını ve Allah'ın gizli lütuflarının onlara nasip olduğunu bildiren diğer bazı kaynaklar.

Bu gibi araştırmacılar bu kaynaklara bakmıyor, onları incelemeye ve eleştirmeye teşebbüs etmiyorlar. Adeta onları kabullenmek istemiyor ve hatta bazen onların varlığından utanç bile duyuyorlar. Aynen bazılarının yetersiz ve asılsız mazeretler getirerek "Gâib İmam" konusunu kendi kitaplarında konu edinmedikleri gibi. Bu rivayetlerin doğruluğu kesinleştikten sonra böyle şahısların, onları imamların tarih ve yaşamının bir kısmı olarak kabul edip etmeyeceklerini bilemiyoruz.

Biz, bu iki grup karşısında masum imamların, insanın insaniyeti için "ilahi hidayet ve terbiyet" tecessümü oldukları hakikatini vurgulamalıyız. Onlar başka her insan gibi maddi vücut ve hakikata sahip olmalarına rağmen aynı zamanda bu maddi vücudu Allah'a doğru yükseltmiş ve layık olduklarından dolayı Allah da apaydın kerametleri gizli ve sınırsız lütuflarıyla onlara lütufda bulunmuş.

İmamların toplumdaki rolünü, ahlakî, toplumsal veya bazı siyasi hareketlenmeler gibi alanlarda sınırlayan, kendi görüş ve düşüncelerini sınırlı bir kalıba yerleştiren kimselerin, imamların hayatlarını başkaları için sergiledikleri tablo istenilen asıl temel meseleleri beyan etmekten yoksundur. Ama bir zaman diliminde belli bir konuyu aktarmak ister veya bir zaruret, bir konuyu ele almayı gerektiriyorsa bu çelişki oluşturmaz.

#### İMAMLARIN TARİHLERİNDEKİ ANA HATLAR:

Ben kendi hissemce imamların yaşam boyutlarından bazılarını içeren konulara değinmek istiyordum. Dolayısıyla böyle bir arzu benim için değerli ve çok kıymetlidir ve bazı hususlarda bir takım çalışmalarım da var. önceleri imamların |tarihinin esas boyutları olarak bazı noktaları not etmiştim, ancak bunlar zaruri konulara oranla kesinlikle çok yönlü değildi, notlar olduğu gibi kalmışlardı, şimdi ise onları olduğu gibi siz değerli okuyuculara takdim etmeye karar verdim. İmamların yaşamı etrafında inceleme ve araştırmaya muvaffak olan kimselerin bu hususlardan yararlanmasını arzu ediyorum.

#### ÖNEMLİ HUSUSLAR:

1. İlk mevzu imamların yaşam zamanını belirlemektir. doğum ve ölüm günü, doğum ve ölüm ay ve yılı, yaşadıkları yer, çocukları, eşleri, ashabı ve şahsî yönleriyle bağlantısı olan diğer hususlar. Tabiatıyla bunlar araştırma ile, ilmî bir şekilde ve bu husus da ki şüpheleri giderecek bir şekilde olmalıdır.

2. İmamlar neden sayılıdırlar? Bu, cevap verilmesi gereken bir sorudur. Her imamın siyaset ve hattını doğrudan aydınlatan amel ve hareketlerine dikkat etmek, bu konuyla ilgilidir. Biri daha çok akaîde, diğeri fıkha, başka biri de ümmetin farklı dönemlerdeki ihtiyacından doğan siyasete ve başka işlere önem vermişler. Aynen imamlardan bazılarının farklı boyutlarda aynı zamanda faaliyet ettikleri gibi.

3. Müslümanlar arasındaki fikirsel sapmaların İslahı için imamların seçtikleri yollar. Mesela akaîd, fıkıh, Kur'an tefsiri veya insanî ve ahlakî tutumlar veya hassas ve kader tayin eden hususlarda takındıkları tavırlar hakkında örnekler vermek.

4. İmamların tasavvuf gibi ruhî riyazete başlayarak kültürel ve bilimsel konuları terketmek aynı sekil ruhî yönlerden ve gaybî bağılıklardan yoksun olan sadece birtakım görüşleri ve pasif mefhumları taşıyan kültürel ve bilimsel İslam teorisi gibi olmayan ve aynı zamanda gayb ile bağlantılı olan pratik islam planlaması doğrultusundaki çalışmalarını tanımak.

5. Onların, hadis ehli, Mutezile, başka fikirsel hareketler ve sapık fakihler ve fırkalar karşısında takındıkları tavırların hakikatini incelemek.

6. Aynı şekilde onların "Kur'an'ın mahluk olması" konusunda susarak tavır koymalarına ve şiaları bu konuya atılmamakla görevlendirmelerinin nedenine, bu konunun gündeme getirilmesinden kastedilen hedeflere ve onun doğurduğu sonuçlara kısaca değineceğiz.

7 Aynı şekilde tercümeler ve müslümanların fetihleri sonucunda diğer kavimlerle karışmaları yoluyla meydana gelen yabancı kültürlerle karşı imamların tutumları tavırlara ve o kavimlerin sahip oldukları düşünce ve mezheplerden haberdar oluşları hususuna dikkat etmek. Ayrıyeten İslam'ı zahirde kabul eden Yahudiler ve Hristiyanlar, şöhet ve mal peşinde olan kıssa nakledenler ve hadis ehli tarafından İslam'ın içine düştüğü tahrifler ve de İslam'ı kendi şahsî, kavmî veya coğrafi maslahat, mezheb ve siyasi hedeflerine uygun göstermek için İslam'ı tahrif etmeye çalışan sultan ve hakimler karşısındaki tutumlarını dikkate almak.

8- Kur'an tefsiri hakkında ve peygamberin sünneti üzerinde oynanan oyun hususundaki tutumlarını ele almak. Ayrıca halkın yanlış kaynaklardan sakınmaları, Ehli beyt şialarının İslam dışı şeylerin etkisinde kalmadan Kur'an'ı doğru bir şekilde anlama gücüne sahip olmaları için Ehli beytin kendilerinin uydukları ve halkı onlara doğru hidayet ettikleri ve aydınlattıkları ölçü ve miyarları açıklamak.

9- Ayrıca onların kendilerinden sonra yazılı eserler geri bırakmamalarının veya Emir-ul Müminin Ali'nin (a.s.) yazmış olduğu ancak bunun, onların yanında kalmasının ve başkalarına ulaşmamasının ya da onların döneminde ilimlerin yazılı olarak toplanmasının öncelerden beri olagelmesinin ayrıyeten onların kendi ashabını ilimleri yazılı olarak toplamalarına dair meyillendirdikleri ve teşvik ettikleri hususların nedenini ayrıntılarıyla ve de derlemenin o zamanda derlenmiş olan ilimlerin ve onun nasıl bir düzeyde olduğunun tarihçesini kısa olarak dikkate almak mecburiyetindeyiz.

10 Keramet ile mucizenin farkını açıkladıktan sonra Ehli beytin kerametleri hususuna değinmek ve Ehli beytin, kerametlere ne gibi ihtiyaçları vardı sorusunu

cevaplamak. Süflilerin kerametleri, murtazların (hint fakirleri) yaptıkları olağanüstü amellerin hakkında ve bu gibi işler anlatılırken yapılan abartmaları reddetme hususunda açıklamada bulunmak.

Ehli beytin, kerametler alanından sayılabilen gelecekte haber vermeleri özellikle de Hz. Ali'nin bu gibi haberlere, halkın onu itham edecekleri kadar ehemmiyet vermesine değinmek, sonraları gerçekleşen bu haberlerden bazılarını göstermek ve siyasi anlayış doğrultusunda ileri sürülen gaybî haberlerle gaybi kaynakla bağlılıktan doğan haberler arasındaki farkı aydınlatmak.

11 Ehli beytin ilim sınırını açıklamak ve onların sahip oldukları ama başkalarının yoksun olduğu ilim ve öğretilere daima tekit etmelerine, o ilimleri vahiy kaynağından aldıklarına örneğin cifr ve cam'e ilmine, Hz. Ali'nin (a.s) kitabına, Fatime'nin (a.s.) mushafına ve bunlardan başkalarına sahip olduklarına dair tasrih ettikleri şeylere ve bu konunun nedeninin ne olduğuna dikkat etmek.

12 Çeşitli örnekler göstererek bütün ayrıntılarıyla onların şahsiyetini tarif etmek, onların ruhî faziletlerini, insanî ve ahlâkî tutumlarını öğrenmeğe, özel yaşamlarından bir tablo sergilemeğe, evlatlarına ve ailelerine karşı davranışlarını, ev içindeki hareketlerini, hatta evlerine misafir olarak gelen kimselere karşı davranış tarzları, onları hoşnut eden veya hüznü lendiren ve üzen şeylere karşı davranışlarını tamitamina vassfetmeye çalışmak.

13 Daha sonra servetleri konusunu, mallarının ne kadar olduğunu, nerden ve nasıl kazandıklarını, onları nasıl infak ettiklerini veya harcadıklarını dikkate almak. Onların, sultanların bahşişleri karşısındaki tutumlarını ve bazılarının neden onu kabul ettiklerini incelemek. Acaba bahşişleri reddetmeleri sultanların hükümetlerine karşı savaş ilan etmek anlamına telakki edilmez miydi? Eğer evet, savaş anlamındır cevabı verilirse dolayısıyla bu konuya dair deliller gösterilmelidir.

Aynen Emir-ul Müminin Ali(a.s.)'nin Kûfe'de iken Medine'deki mallarından yararlanmasının nedenini de bilmek gerek. Aynı şekil Ehli beytin, tarlada veya diğer işlerde doğrudan doğruya kendilerinin çalışmalarına neden ısrar ettiklerini de kavramak ve onların humusdan veya diğer şer'i hukuklardan yararlanıp yararlanmadıklarını ve bunun nedenini araştırmak gerek.

14 Onların şialar hakkındaki eğitsel metodlarını, onlara karşı davranış yollarını ve üslûplarını, şiaların da Ehli beyt ile sevgi ve fikir yönü taşıyan akidevî bağlılıklarının kurulma yolları ve metodlarını, Ehli beytin evinden çıkan her şey toplumun genel ruhuna ve şialar arasındaki bütünlüğe ziynet olduğu için Ehli beytten fikrî yararlanma doğrultusunda kurulan merkezleşmenin tesirini, bunun onların tutumları üzerinde bıraktığı etkiyi ve onların önemli konularla genel olarak ilgilenmelerinin niteliğini tanımak. Şialar ile Ehli beyt'in diğer bölgelerdeki vekilleri

arasında dikkatle tanzim edilen bağılığa ve bu vekillerin görevlerini belirlemelerine dikkat etmek.

Bir şehirden imamın huzuruna getirilen malın, imamın o şehirdeki vekiline verilmesi için imam tarafından sahibine gönderilmesine ve Ehli beyt'in, vekilleri arasında bulunan sorunları ve çekişmeleri halletmelerine değinmek. İmam Sadık'ın (a.s.) zamanında bazı şahısların herhangi bir ilim dalında ihtisas sahibi olması mesela birinin mütekellim, bir başkasının fakih vs. yetiştirilmesi için nasıl çalışıldığını ve herkesin ihtisas haddinden öteye geçmemesinin ve başkalarının da ihtiyaç duyulduğu zaman mütehasıslara müracaat etmesi gerekçesini konu edinmek.

Abbasi halifeleri döneminde toplumun kültürel tabakasının ilk derecede şialar ve Ehli beyt'in yetiştirdiği kimseler arasından çıktığına ve onların ümmetin bilgili düşünürlerinden, alimlerinden olduklarını dile getirmek.

15 Ehli beytin, şer'i hükümlerin nedenlerini açıklamaya verdiklerini, Merhum Muhammed Şeyh Saduk'un (r.a.) bu husus da "İlel-üş Şerai" adında bir kitap telif edecek kadar neden onca çaba harcadıklarını izah etmek. Ayrıca bu kitap da nakledilen rivayetlerin içeriklerinin hükümlerin nedeni mi hikmet mi, genel olarak ne olduğunu ve bu rivayetlerin dayandıkları mevzuların neler olduğuna işaret etmek.

16 İmamların, bazı hassas konuları gizlemekten sakınmalarının ve kendilerine pahalıya mal olsa dahi, mesela kendilerinin herkesten daha çok imamete layık oldukları hususunda takkiye etmemelerinin nedenini ve onların halkı ikna için ne gibi metodlar kullandıklarını göz önünde bulundurmak. Onlar bu doğrultuda apaydın iki yola adım attılar: Biri , onların beraberinde bulunan bazı ilimlerin insanlar arasından sadece onlara mahsus olduğunu belirtip isbatlamaları ve diğeri de nassın mevcut olma hususu.

17 İmamların en sıkı şartlar altında tutulmalarına veya bazı merkezlerde bekletildiklerine veyahut da zindanda olduklarına rağmen halk merkezleriyle, aynı şekil şialarla nasıl temas kurduklarına dikkat etmek. Şiaların büyükleri bu irtibatı sağlamak için ne gibi araçlar kullanıyorlardı? Ehli beytin bu durumdaki faaliyetleri neleridi ve bu faallerin hacmi ve miktarı ne idi ki Yahya b. Halid Bermeki, "Musa b. Cafer'in (a.s.), halifenin (Raşid'in) taraftarlarının kalplerini onların aleyhine çevirdiğini Raşid'e şikayet ediyor.

18 İmam Seccad'ın (a.s.) kölelere ilgi gösterip kültürlerini geliştirmesinin, onlara ilim öğretmesinin ve daha sonra Onların işledikleri günahları bir kitaba yazarak toplamasının ve daha sonra günahlarını kendilerine göstererek onları özgür etmesinin nedeni neydi? İmam onlara karşı nasıl davranıyordu ve bu davranışın netice ve eserleri neydi? Ve bu tutumun Emevilerin arapları tamamen gayri

araplara üstün tut-tukları bir dönemde oluşunu göz önüne almak.

Gayri arapların, Ehli beytin öğretilerini yaymak doğrultusundaki katkıları ve bunun, İslam'ın diğer ümmetler arasında yayılmasındaki etkileri neler idi ve diğer ümmetlerin İslam ile olan bağlantıları nasıl idi? Bu husus da göz önünde bulundurulacak nokta, Ehli beytin arap olmayan kadınlarla evlenmelerinin nedenini dikkate almak; öyle ki Ehli beytin bazılarının anneleri arap değildi. Ayrıca Ehli beytin farklı dilleri bilmeleri ve bunun eser ve neticeleri hakkında bilgi edinmek.

19 İmam Mehdi'nin (a.s.) gaybeti için nasıl bir ortam yaratıyor ve son zamanlarda halk ile daha az temas kuruyorlardı. İmam Cevad (a.s.) aynen İmam Mehdi (a.s.) gibi küçük yaşta nasıl imam oluyor?

20 "İmamlar ve yeni ilimler" hakkında araştırma yapmak. Onların yeni ilim seferberliğinde katkıları var mıydı? Yeni ilmin doğmasına yardımcı olan konulara ehemmiyet veriyorlar mıydı? Bu hususların neler olduğuna dair kesin konulara değinmeli ve bu alanda onlara uygun öğretiler yazılmalı.

21 "İmamlar ve dua" hakkında özellikle de Emir-ul Müminin Ali (a.s.), İmam Hüseyin (a.s.) İmam Seccad (a.s.) ve İmam Kâzım (a.s.) açısından duanın etki ve tepkilerini dikkate almak. Sahife-i Seccadiye ve onun hedefleri hakkında ciddi bir şekilde özel olarak bahsetmek onun siyasî, itikadî, ahlâkî ve eğitsel vs. konularını bu dönemdeki İslam ve müs-lümanların karşı karşıya oldukları yaygın bilgisizliği, tahrif eylemini ve halkın cahil yetiştirilmesi hususunu göz önüne alarak açıklamak.

Bu dönemde iş bir yere varmıştı ki Beni Haşim (Haşim oğulları) vahiy merkezine herkesden daha yakın olmalarına rağmen İmam Bâkır'ın (a.s.) imametinden yedi yıl geçtikten sonra nasıl namaz kılacaklarını, hacc farizesini nasıl yerine getireceklerini bilmiyorlardı. Ayrıca İmam Seccad'ın (a.s.) "Hukuk Mektubuna", imam Rıza'nın (a.s.) "Risale-i Teyyibe-i Zehebiyye'sine!" ve Ali'nin (a.s.) Malik Eşter'e yazmış olduğu Ahdnameye" dayanmak.

22 Bir zamanlar İmam Seccad'ın (a.s.) imametinde üç veya beş kişinin inandığı ve itiraf ettiği nakledilmektedir, imam bunun karşısında ne yaptı ki İmam Bakır (a.s.) ve İmam Sadık (a.s.) mektebi için uygun bir ortam yarattı? İmam Seccad'ın (a.s.) on yıla yakın bir zaman çölde yaşadığını bildiren rivayet doğru mudur? Eğer doğruysa bunun nedeni ve faydaları neydi? Aynı şekilde ehl-i sünnetin, İmam Seccad'ın (a.s.) karşısında saygılı davranışlarının nemini araştırmak, İmam (a.s.) hükümeti almaktan vazgeçtiği için mi saygı gösteriyorlar, yoksa bunun başka bir nedeni mi var?

23 Şii fırkalarının mesela Gulat hareketlerinin, Hariciler kıyamlarının ve daha başkalarının hakikatini göstermek, Emir-ul Mü'minin'in (a.s.), kendinden sonra Hariciler ile savaşmaktan nehyetmesinin nedenini, bu fırkaların meydana

gelmelerinin nedenlerinin ne olduğunu ve İmamlar ve şiaların bunlara karşı nasıl davrandıklarını araştırmak.

24 Ehl-i beytin sultanlara ve sultanların da Ehl-i beyt karşısındaki tutumları neydi? Hükümetin, çatıştığı her fırka ve mezhebi, hatta gevşek hadis Ehli fırkasına oranla daha güçlü ve fikirsel sebata sahip olan mutezile gibi bir fırkayı yok etmesine rağmen Ehl-i beyt şialığı canlı korumayı nasıl becerdi? hükümet, halkı imamlardan ayırmak için ne gibi siyaset kul-lanıyordu ki bunlar, görünürdeki hedefin aksine halkın imamları sevmelerine ye gönülden bağlanmalarına neden oluyordu. Bunun nedeni neydi? Ayriyeten hükümet meselesinden ve imamlar açısından halifeler ve onların tutumlarından her yönlü bir tablo sunmak.

25 Zeydiye, halifeler aleyhine nasıl kıyam ediyordu da imam Hüseyin'den (a.s.) sonraki şia imamları bunu yapmıyortardı? İmamların Zeyd'in, ondan sonraki Zeydiyyenin ve diğer şii kıyamları hakkındaki görüşleri neydi? Ve bu kıyamların sürdürülmesini niçin istiyor ve kendi şialarına, "Zeydiye sizin için bir siperdir" diyorlardı. Yine "Âl-i Muhammed'den biri çıkıp kıyam ettiği müddetçe ben de sağım, benim şialarım da" vs. buyurmalarının nedeni neydi?

İmam ile Zeydiye'nin ve diğer ayaklananlar arasında bir çok anlaşmazlıklar varken kendisinin kıyam etmediğini görüyoruz. Neden acaba? Aynı şekil Hurre ve başkaları gibi din ve adalet uğrunda kıyam eden gayri Şiilerin özellikle de Muhtar'ın kıyamı hakkındaki tutumlarının ne olduğunu bilmek.

26 İmamların, takiyye kalıbında olsa bile Yaktin'in oğulları gibi bazı şia şahsiyetlerinin hükümetin hassas merkezlerine girmelerini sağlamak için yaptıkları çabalar hakkında bilgi edinmek . Hatta imamların döneminden sonra bile bazı şialar bu alanda çalışıyorlardı. Ancak imamlar diğer birçok yerlerde de buna engel oluyorlardı. Mesela deveci Sefvan'ı bundan menetmişlerdi. Bu çelişki nasıl yorumlanabilir?

27 Ehl-i beytin tebliğ metodlarının dua mı, şiir mi, keramet mi, gaybî haberler mi ... olduğunu öğrenmek, İmamlar bazen şairlere fazla bir miktarda para veriyorlardı; şairler bu paraya fakirlerden daha mı layık idiler? Ve neden? Daha sonra Emir-ul Müminin Ali'nin (a.s.) Küfe mescidi sahasında Gadir Hum hadisi hakkında şahitlik dilemesi olayını dikkate almak. İmam Bâkır'ın (a.s.), dünyadan göçtükten sonra sekiz yıl Mina'da kurban bayramı günü kendisine yas tutulması için sekiz yüz dirhem bırakması hususunu, İmam Hüseyin (a.s.) için yas tutulmasına dair verilen emir mevzuunu ve meşru metodlardan olan bütün üslûpları izah etmek.

28 Birinci asırda Ehl-i beyt ile muhalefet etme ve hadis uydurma, sonraki asırlardan daha çok olduğu için ehli beytin bu asırda daha az fikhî hadislere değinmelerini, daha çok genel ve umûmî hadisler buyurmalarına dikkat etmeliyiz. Bu asırda Şiiliğin zarif ve cüz'i konuları daha az gündeme getirilmiştir. Ama ikinci

asırda İmam Bâkır'ın (a.s.) imametinden yedi yıl geçtikten sonra Beni Ümeyye döneminin sonlarına doğru hassas ve zarif konular gündeme getiriliyor. Gerçi Emir-ul Müminin Ali'nin (a.s.) döneminde bu konuya başka dönemlerden daha çok önem veriliyordu.

29 Gaybet konusuna, onun eser ve neticelerine aynı şekilde önceki imamların Hz. Mehdi (a.s.) hakkında yaptıkları hazırlıklara rağmen gaybet sonucunda şiaların karşılaştıkları zorluklara dikkat etmek de zorunludur.

CAFER MURTAZA AMİLİ

YAZARIN ÖNSÖZÜ

"De ki: Sizden tebliğime karşılık bir ücret istemiyorum, istediğim, ancak yakınlarıma sevgidir." Şura - 23.

EHL-İ BEYT (a.s.)

Bu kitapta amacımız tek şey, sadece Ehl-i beytin ölçütü ve Resulullah'ın (s.a.a.) ve Emir-ul Müminin'in (a.s.) evlatları olan şia imamlarının fikri ve siyasi çalışmalarını sergilemektir. Önemli olan tek şey şu ki, neden bu kadar Ehl-i beyte istinat ediyor, dayanıyor, nasıl onları "imam" olarak kabulleniyor ve sâdece onların 'Vilayetini' asîl vilayet biliyoruz?

Nasibîler hariç, ehl-i sünnetin de Ehl-i beyti candan sevdikleri ve onlara büyük bir ölçüde ihtiram gösterdikleri bir gerçektir. Ancak onlara karşı duyulması gereken bu "sevgi" ve "aşkın" hangi esas ve temelden kaynaklandığı asıl meseledir.

Eğer sadece onları sevdiğimizi belirlemekle yetinir ve bunu zahiri ihtiramlar kalıbında özetlersek gerçekten onların sevgisine varmış olabilir miyiz? Geniş bir çapta Ehl-i beytin faziletleri<sup>4</sup> ve onları sevmeğe dair verilen emirler hakkında Resulullah'tan (s.a.a.) bize gelip çatan hadislerden amaç sadece meselenin zahiri yönü ve Ehl-i beytin methinde birkaç beyit şiir yazıp okumak mıdır? İnsan aklının bu sorulara olumlu cevap vermesi ve Resulullah'ın (s.a.a.) ancak ve ancak bizden istediği şeyin onun yakınlarını sevmemiz olduğunu, bu sevmenin ardında hiç bir şeyi kastetmediğini ve biz de sadece, onlar Peygamber'in yakınları oldukları için Peygamber'in hürmetine onları sevdiğimizi bildiriyoruz demesi pek garip bir şeydir.

4} Ayetullah Firuz Abadi'nin "Fezail-ul Hamse Fi Sihah-is Sitte" bakınız.

Müslümanlar arasında Ehl-i beyt'e olan ilgi aslında Resulullah'tan (s.a.a.) bize ulaşan tavsiyelerden kaynaklanmaktadır. Ehl-i sünnetin mühim hadis kaynaklarında geniş bir çapta mevcut olan bu rivayetler, Aziz Peygamber, Ehl-i beyti Kur'an'dan sonra dinin iki esasî temellerinden biri olarak saydığını dile getirmektedir. Ve bu nedenledir ki kimse Ehl-i beyt'e karşı ilgisiz kalmaya cüret

edememiştir. Sadece arapça dilinde, ehl-i sünnet yazarları tarafından "Ehl-i Beyt'in hakkında yediyüze yakın kitap yazılmıştır5.

Ama asıl eleştirilecek husus şu ki, bunca sahih faziletlerin mevcut olmasına rağmen nasıl olur da onların çoğusu tahrife uğramış ve sonraları bazı hadisçilerin ve de Muhammed b. İdris-i Şafiî gibi bazı fakihlerin ısrar etmesi nedeniyle bu mevzu sadece "sevmek" haddinde noktalanmıştır6. Öyle' ki Şafii şöyle demiş:

Ey Resulullah (s.a.a.)'ın Ehl-i beyti, sizi sevmek, Allah'ın indirdiği Kur'an'da farz kılınmıştır. Bu yücelik ve azamet size yeter ki size salat ve selam göndermeyenin namazı, namaz değildir1.

Peygamberin zamanındaki ve ölümünden hemen sonraki ve aynı şekil hicri ikinci asrının ortalarına kadar gerçekleşen olaylara dikkat etmek, bu sorunun cevabını biraz da olsa kolaylaştırır. Peygamber'in (s.a.a.) zamanından itibaren Kureyş'in, Resulullah'ın (s.a.a.) yakınlarına karşı öfke ve gazap beslediklerini bildiren bir rivayet elimizde bulunmaktadır.

5) "Türâsuna" dergisinin "Ehl-ül Beyt fil-Mektebet-il Arabiye" makalesine bakınız. Bu makaleyi Seyyit Abdul Aziz et-Tebatebai yazmıştır. Şimdiye kadar alfabe harfleri sırasıyla 340 kitaptan fazlası yazılmıştır, ama kendisinin de söylemiş olduğu gibi alfabetik harflerin sonuna kadar yedi yüze yakın kitap olmaktadır.

6) Hz. Ali'yi (a.s.) dördüncü halife olarak tesbit edenin Ahmed b. Hambel olduğunu ve kendi zamanına kadar, bugün bazı farklarla, sünen adını kendilerine veren osmaniye'nin bu mevzuya inanmadıklarını bilmekteyiz (Tabakat-ül Henabile.c: 1, s: 45) bakınız.

7) el-Kadr, c: 3, s: 173 / Sevaik-ül Muhrike, s: 87/Şerh-ül Mevahib, c: 7, s: 7/Meşarik-ül Envar, s: 88/el-tthaf, s: 29/el-is'af, s: 119.

Resulullah'ın (s.a.a.) amcası Abbas Peygamber'e, "Ku-reyş birbirleriyle karşılaştıklarında güler yüz gösteriyorlar; ama bizi gördüklerinde, tanımadığımız yüzlerle karşılaşıyoruz" dedi. Resulullah (s.a.a.) öfkelenip şöyle buyurdu:

Muhammed'in canını elinde bulundurana ant olsun ki birileri sizi Allah ve Resul'ü için sevmedikçe onların kalbine iman girmemiş demektir8.

Bu rivayet Kureyş'in son zamanlarda Peygamber'in yakınlarından hoşnut olmadığını gösteriyor. Kabileler hakkında söylenen bir misalde, dört kabile hakkında dört şeyin imkansız olduğu söylenmiş: "Zübeyri'nin" cömert, "Mahzumi'nin" alçak gönüllü, "Sami'nin" nasebinin sahih olması ve "Ku-reyş'i'nin" Muhammed'in (s.a.a.) evlatlarını sevmesi9.

Bu rivayetlerden, Resulullah'ın (s.a.a.) yakınlarına ve akrabalarına karşı rekabet ve

düşmanlıkların mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sakife vak'asında ensarın iç rekabeti gibi farklı delillerle Ebu Bekir'e biat edildikten, Ömer'in, şiddet ve hiddetle muhaliflerin biat etmelerini istemesinden ve bu arada Ali (a.s.), Zübeyr ve başkaları biat etmedikleri taktirde kendileriyle birlikte evlerini yakacağına<sup>10</sup> dair tehdit ettikten sonra Ehl-i beyt'e karşı sert bir tutum gösterileceği tabii idi.

Bu tutum, İmam'ın altı ay Ebu Bekir'e biat etmeyerek yaptığı muhalefetiyle ve Hz. Fatime'nin (a.s.) halifeye karşı dargın olmasıyla<sup>11</sup> gitgide genişledi ve nitekim müslümanların arasında ilk ayrılığa neden oldu. Bu ayrılığın semeresi de ehl-i beyt'in mazlumiyeti idi ve bu mazlumiyet ise Kerbela'da tam doruğuna ulaştı.

8) el-Fesva-l Ma'rife vet-Tarih, c: 1, s: 295-497-499/İbn-i Kesiş'in "el-Bidaye ve'n-Nihaye"si, c: 2, s: 257.

9) 2mahşerinin "Rabi'-ul Ebran, c: 3, s: 423.

10) İbn-i Kutaybe'nin "el-imametu ves-Siyaset", c: 1, s: 11-13/İbn-i ebi-Hadid, c: 2, s: 8-19.

11) Fezâil-ul Hamse, c: 3. s: 156.

Peygamberin, Ehl-i beyt'in fazileti hakkında genel olarak ve bizzat onların her biri hakkında özel olarak buyurmuş ol-duğu sayısız sözlerinden başka, defalarca halkın arasında açıkça onlar hakkında tavsiyede bulunup, kendi Ehl-i beyt'ine karşı iyi davranmalarını, istemiş olduğu halde bu vâk'alar gerçekleşiyordu.

"İbn-i Ebi Şebih" Abdurrahman b. Avf'dan müstenet olarak şöyle nakletmiş: Peygamber (s.a.a.) Mekke'nin fethinden sonra Tâif şehrini fethetmek için on sekiz veya on dokuz gün bu şehri kuşattı ama Tâif fethedilemedi. Bu sırada bir gün veya bir gece yürürken durup:

Ey insanlar! (Benim ölümüm yaklaşıyor), itretime iyilik etmenizi vasiyet ediyorum, Kevser havuzunda bana kavuşacaksınız, nefsimi dinde tutan (Allah'a) and olsun<sup>12</sup>.

Başka bir hadisde de Peygamber (s.a.a.), Allah'ın kitabını tanıttıktan ve ona sarılmanın farz olduğunu bildirdikten sonra şöyle buyurdu:

"Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatıyorum". Bunu üç defa tekrar etti<sup>13</sup>.

Bu tavsiyelerin tümü, Kur'an'ın Ehl-i beyt'in tathirini (arınmış olduklarını), Peygamberin yakınlarının hissesini ve Rasulullah'ın (s.a.a.) Muhammed'e ve onun evlatlarına sala-vat olarak tefsir ettiği, Peygamber'e salavatı vurgulamasıyla ve Peygamber'in de kendi tebliği karşısında kendi yakınlarını sevmeleri mükâfatını halktan istemesiyle birlikte bunların tümü, Sadr-ı İslam toplumunun siyasetçilerinin aşın tutumları nedeniyle bir kenara bırakıldı. İş bir yere vardı ki Emir-ül Müminin

"Onların tutumu neticesinde, biz tamamen halkın hafızasından silindik" buyurdu<sup>14</sup>.

12) İbn-i ebi Şaybe, c: 14, s: 508/ İbn-i Asâkir'in "Tarih-i Dimâşk"i, c- 2 Hadis no: 875 (İbn-i ebi Şebih'in) dipnotundan naklen/el-Ma'rifetu vet-Tarih, c: L s: 282'283- Peygamber (s.a.v.) kendi rihletinin yakınlığına değinerek onları itret ile iyi geçinmeye vasiyet etti ve Ali'nin (a.s.) kendinden veya kendi nefsinin mertebesinde olduğunu bildirdi.

13) el-Ma rifetü vet-Tarih, c: 1, s: 536.

14) İbn-i Ebil Hadid'in "Nehc-ül Belaga şerhi" c: 9, s: 28-29 ve c: 20, s: 299.

Ebu Süfyan karanlığı doruğundayken, Kabe'nin yanında tevhid feryadını yükselten Rasulullah'ın ezeli dostu Ebuzer, ehl-i sünnetin hadis kaynaklarında defalarca nakledilen bir rivayete göre Kabe'nin halkasını tutup şöyle feryad etti: "Ey millet! Ben Ebuzer'im; tanıyanlar hiç, tanımayanlar varsa bilsinler ki ben Ebuzer-i Gifari'yim:

Size sadece Resulullah (s.a.a.)'tan duyduğumu anlatacağım. Peygamberden duydum, diyordu ki: Ey insanlar, aranızda iki değerli emanet bırakıyorum; Allah'ın kitabı ve itretim, Ehl-i beyt'im. Bunların biri öbüründen daha üstündür, oda Allah'ın kitabıdır. Bunlar havuzun başında bana gelip çatıncaya kadar birbirinden ayrılmazlar. Bunlar Nuh'un gemisine benzer, binen kurtulur, binmeyen ise boğulur<sup>15</sup>.

Bu iki hadis, Ehli beyt'in müslümanlara önderlik etmedeki büyük rollerini vurgulayan meşhur "Sageleyn" ve "Safine" hadisidir. Resulullah'ın (s.a.a.) "Gökyüzü Ebuzer'den daha sadık, daha doğru birinin üzerine gölge düşürmemiş ve yeryüzü de ondan daha doğru birinin ayakları altına serilme-miştir" buyurduğu Ebuzer, tevhid feryadı ettiği zaman Mekke dönemindeki Sadr-ı İslamın hatıralarını diriltecek bir şekilde halkı Ehli beyt'e böyle davet ediyordu: O gün, müşrikler ona, eziyet ettiler, daha sonra ise başkaları onu sürgüne gönderdiler. Ebuzer sadece İmam Ali'nin (a.s.) kısa hilafet süresinde Ehli beyt'in gerçek mevkiini açıklayabildi.

O, Küfe mescidinin avlusunda yeniden Gadir hadisini diriltti\* ve ondan sonra defalarca Ehl-i beytin faziletlerini sıraladı. Onun, Ehli beyt'in yüce makamı hakkındaki güzel cümleleri Nehc-ul Belaga'da ve diğer hadisî ve edebî kaynaklarda zikr edilmistir.

2-İMAM HASAN (AS) 2-İMAM HASAN (AS)

15) el-Ma'rifetü vet-Tarih, c: 1, s: 538. Her iki "Sageleyn" ve "Safine" hadisi mütevatirdir. Bakınız: Abakat-ül Envar 12. cildin ikinci kısmı - İsfahan baskısı - .Yıl:

1341.

\*) Gadir hadisinin nakledilen yolların çoğunun ehli sünnet kaynaklarından olmasının sebebi imam Ali'nin (a.s.) Küfe mescidi avlusunda başlattığı hareketten kaynaklanmaktadır. İmam bunu yapmasaydı, hadis-çiler, diğer bir çok şeyler gibi bunu da unutacaklardı.

Biz de onun bazı bölümlerini başka bir yerde derledik<sup>16</sup>.

Ama Muaviye'nin ve diğer Süfyan ve Mervan boyunun başa geçmesiyle ve minberlerde Ali (a.s.) ve evladına açıkça küfretmeleriyle ve hatta Ehli beyt'in gündeme getirilmemesi için Abdullah b. Zübeyr'in Peygamber'e selam göndermemesiyle Ehli beyt'in faziletlerinin Peygamber'in dilinden halkın arasında söylenmesi nasıl beklenilebilir.

Bu siyasetin neticesi sadece Ehli beyt'i unutturmak değil, hatta halkın Ehli beyt'i kabullenmediğini de icat etmek idiye de halkın onlara karşı duydukları bağlılığı korudukları sonraları belli oldu.

Hiz. Ali'nin (a.s.) yadigârı olan bir tek Küfe dolayısıyla orada da kendisine karşı kin duyuluyor ve düşmanlık gösteriliyordu ve Ali'nin (a.s.) hatırasını canlandırdı ve Hiz. Ali'nin (a.s.) evladını üstün gördü ve batınlarında Ehli beyt'in hilafetini beslediler, hatta Hişam b. Abdul Melik, onların Ehli beyt'e itaat etmeyi kendilerine farz bildiklerine tekid etti<sup>17</sup> ve hatta diğer kaynaklarda da halkın onların hilafetini kabul etmeğe hazır olduklarına itiraf edilmiştir<sup>18</sup>.

Daha sonraları Beni Abbas bu fırsattan yararlanarak kendilerini Ehl-i beyt adına cahil halka tahmil ettiler.

Ama hakikat gizli kalmadı ve sadece bir azcık insafı olan had işçiler arasında Ehli beyt'in faziletleri, özellikle de Gadir hadisi korunabildi. Ve biz bugün "el-Gadir" kitabı gibi büyük bir mirasa sahibiz ama olmaması gereken şey gerçekleşti.

16) "Siyasi İslam Tarihi" başlangıçtan kırk hicriye kadar, s: 433-434.

17) İbn-i A'sem'in "el-Futuh"u, c: 4, s: 23, Tevvabin'in kıyamı ve Muhtar'ın hareketi de açıkça bunu göstermektedir." Siyasi İslam Tarihi'nde kırkinci yıldan yüzüncü hicri yılına kadar bölümünde ayrıntılarıyla bu konuyu ele almışız.

18) Müberred'in "el-Kâmil-u İl-Edeb"i, c: 1. Bu rivayette Halid b. Ye-zid, Abdul Melik Mervan'ı, Haccac'ın, Abdullah b. Cafer'in kızıyla evlenmemesi gerektiğini söylüyor. Çünkü halk arasında Beni Haşim hakkında bazı söylentiler var ve bu evlilik Beni Ümeyye'nin yok olmasına ve Haccac'ın başa geçmesine neden olacak. Abdul Melik de Irak halkının Beni Haşim hakkındaki inancından korkarak Haccac'ı, Abdullah b. Cafer'in kızını boşamaya mecbur ediyor.

İslam toplumunun rotası Ehl-i beyt ve itretin ilim ve amelinden yararlanmakla eğitilmesi gerekirken başkalarının yanlış ve hatalı bir takım amellerine dayandırıldı, mazlum Ehli beyt ise kendi çalışmalarını şialara yönelik belirli bir düzeyde sürdürdüler. Fakat ehli sünnet de bazı yerlerde onların sözlerinden yararlanıyorlardı.

Onca baskı, istibdat ve daraltılan atmosfere rağmen Ehli beyt-i Athar düşünce ve amel sebatını sürdürdü ve şahsiyetlerinin yüceliği, Kur'an ve itrete dayalı şii mirasının korunmasına neden oldu. Ebuzer'in feryad ettiği şeyi, şia amelen gerçekleştirdi ve fıkıh, tefsir, ahlak ve siyasetde yüce imamlarının yolunu devam ettirdi.

Ehli sünnetin Ehli beyt'i sevdiklerini gösterdiklerini ve bu sözlerini isbat etmek için Ehli beyt'in faziletleri ve hatta oniki imamın yaşantılarını açıklama hakkında kitap yazdıklarına değinmiştik<sup>19</sup>. Ama bunlar Gadir vak'asının sadece Ali'yi (a.s.) sevmenin isbatı için mi olduğunu ve hiç bir köken ve esasa dayanıp dayanmadığını asla kendilerinden sormuyorlar. Tevatür olduğu tesbit edilen "Sakaleyn" hadisi sadece sathi olarak Ehl-i beyt'i izlemenin farz olduğunu bildiren ve "Sefine" hadisi onlara itaat etmenin farz olduğunu gösteren en açık bir teşbih değil midir?

İnsanı hayrete düşüren şey Suyuti ve başkalarının "el-Eimmetü İsna Eşer" (İmamlar oniki tanedir) hadisinin reddedilemez bir hadis olmasına ve âlimlerin ortak kabul ettiklerine rağmen yanlış yere bunu bazı halifelere yorumluyor ve bazen da "dördü gelmiş ve diğerleri de gelecek" gibi vade veriyorlar. Bu rivayet şia imamlarından başkası hakkında yorumlanabilir mi? İmam Askeri'nin (a.s.) zamanında henüz imam hayattayken Cahiz'in, onbir imamı "âlim, zahid, nasik, suca ve tahir" lakaplarıyla ve kendi görüşünce hilafete layık

19) Tezkiret-ül Havass, el-lthaf, Yenabi'ul-Meveddet ve İbn-i Tu-lun'un yazdığı el-Eimmet-ül İsna Eşer gibi ve "Turasuna" dergisindeki Te-batebai'nin gösterdiği fihristteki diğer kitaplar.

20) Tarih-ul Hulefa, s: 10-12/es-Sevaig-ul Muhrike, s: 8-10 bakınız.

görüp methettiği kimseler şia imamları değil midirler?<sup>21</sup> Bu imamlar o kadar azametlidirler ki İmam Rıza'yı (a.s.) "Ali b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib" unvanıyla veliahd olarak tanıtmak istediklerinde "Ant olsun Allah'a eğer bu isimler sağır ve dilsiz kimselere okunursa Allah'ın izniyle şifa bulurlar" dediler<sup>22</sup>.

Bu hanedanın ehemmiyetini sadece az bir grup idrak edebiliyordu ama çoğuları da Ehli' beyt'in bu makamından hoşnut değillerdi. Bir rivayette, hadiscilerden olan "Zâide"ye neden Cabir Cu'fi'den, İbn-i Ebi Leyla'dan ve Kelbi'den hadis nakletmiyorsun? denildi.

O dedi: Ben Kelbi'nin yanına gidip Kur'an okuyordum, bir gün şöyle dediğini

duydum: Bir süre hastalanıp ezberlediğim her şeyi unuttum "Âl-i Muham-med'in (s.a.a.)" yanına gittim, ağzının suyundan ağzıma bırakınca unuttuğum her şeyi hatırladım. Zaide, "bunu duyunca artık ondan bir şey nakletmedim" diyor<sup>23</sup>. Zâide'nin Kelbi ile olan düşmanlığının nedeni malumdur. Şehristani de ehli sünnet ve cemaattan olmasına rağmen Ehli beyt'in azametinin yüceliğine ve bizzat Kur'an ilminin Ehli beyt'in yanında olduğuna inanmaktadır<sup>24</sup>.

Rasulullah'ın sünnetinin gerçek koruyucularının Ehl-i beyt olduğu bir hakikattir. Ve bu nedenle Peygamber onlara Kur'an'ın yanında yer verip onların birbirinden ayrılmasının imkansız olduğunu buyurdu. Bu sünneti koruma hususu, şia İmamlarının fikrîsel hayatı hakkındaki tarihi araştırmalarımız boyunca titizlik gösterdiğimiz konulardan biridir. Peygamberin sünnetini Ehli beyt'in nasıl koruduğunu aydınlığa kavuşturmak için burada üç örneğe değiniyoruz:

21) Asar-ul Cahiz, s: 235, "imam Rıza'nın hayatından. naklen, s: 147, Cahiz, ehli sünnetin üçüncü asırdaki büyük yazar ve edebiyatçılarm-dandır. '

22) "Uyunu Ahbar-ır Rıza" (Merhum Saduk'un) c: 2, s: 47-145/Meka-til-ut Talibin, s: 375/Menakib-i İbn-i Şehr Aşutj, c: 2, s: 339.

23) Tarih-i Yahya b. Muin, c: 1, s: 281.

24) "Turasuna" dergisinin 12. sayısı. Doktor Azerşeb'in "Şehristani-'nin Tefsiri" hakkındaki makalesine bakınız.

Emir-ul Müminin Ali (a.s.) "din görüş ile değerlendirilecek olursa ayağın altının meshedilmesi, üstünün meshedilmesinden daha evladır; ama, ben Rasulullah'ın ayağın üstünü meshettiğini gördüm" buyurdu<sup>25</sup>. Bu tutum "görüş ve ra'y" hükümeti karşısında Rasulullah'ın (s.a.a.) sünnetini korumanın ta kendisidir.

Ebu Musa Aş'ari şöyle diyor:

Ali (a.s.) Camel (savaşı) günü Peygamber'in namazını hatırlatan bir namaz kıldı, oysaki biz onu unutmuş veya bile bile terketmiştik<sup>26</sup>.

· İmam Seccad (a.s.) ezan söylediğinde "hayye alel felah" cümlesine geldiği zaman -ehli sünnetin terketmiş oldukları- "Hayye ala hayril amel" cümlesini söylüyor ye başkalarının bu cümleyi atmakla ezanı tahrif ettiklerini bilmeleri için "ilk ezan böyle idi" buyuruyordu<sup>27</sup>. Rasulullah'ın sünnet ve tutumuna dayalı bu gibi tavırların benzerleri Ehli beyt'in arasında pek fazladır.

Şianın, ehli beyti bu kadar sembol edinmesi, bir taraftan Peygamberin onca tekidinden ve diğer bir taraftan da Ehlibeyt'in dinin esasını korumadaki siyerinden dolaydır. Burada, gerçekçi ve gerçeği arayan bütün ehli sünnete, ehli beyt hakkında daha çok araştırma yapmalarını ve bilhassa fezâilin gerçek anlamında ve

onun fikirsel semerelerinde düşünmelerini tavsiye etmek yerinde olur bizce. Belki de inşaallah böylece hepimiz ehli beyte sarılarak hidayet yolunu bulur ve Hakk Teala'nın bize lütuf edeceği tevfik ile sırat-ı müstakimde yürürüz<sup>28</sup>.

25) İbn-i Ebi Şaybe'nin "Müsennef'i, c: 1, s: 181.

26) Adı geçen eser.

27) Aynı kaynak, c: 1, s: 215.

' 28) Burada iki kitap tanıtılabilir: Biri Muhammed Taki Rahber'in tercüme edip İslami Tebliğler Teşkilatının bastığı Dar-ut Tevhidin yayınladığı "Ehli Beyt Mektebinde", diğeri de Merhum Şehabuddin İsraki ve Ayetullah Fazıl Lenkerani'nin yazdıkları "Ehl-ül Beyt veya Parlak Simalar". Bu kitab "İslami Kültür yayım bürosu" tarafından yayınlanmıştır.

Değerli üstadım Allame Seyyit Cafer Murtaza'ya, bu mecmuaya değerli bir önsöz yazdıklarından dolayı çok teşekkür ediyor ve ehli beytin hayatı hakkındaki bu muhtasar araştırmamı ehli beyti Athar'ın yolunu izleyenlere takdim ediyorum.

Resul Caferiyan

## **İmam Hasan(a.s.)**

Hız. Hüseyin b. Ali'ye şöyle denildi: "Sende azamet var." Buyurdu: "Hayır, azamet değil izzet var bende. Allah buyuruyor ki, izzet Allah'a, Resul'üne ve müminlere münhasırdır." (Rabi'ul-Ebrar, c: 3, s: 177)

Peygamber (s.a.a.)'in Ehl-i beytinden bir diğerinin mazlumiyeti söz konusudur; geniş bir çapta tarihin zulüm ve dikkatsizliğine maruz kalan -insan ve İslam düşmanı Emevi hakimlerin şayia yaymaları ve kendilerini satan ya da aldatılmış alim görünen kimselerin menfaat gütmeleri sonucunda-eşsiz şahsiyeti ve de kısa hükümeti ve şehadeti dönemindeki siyasetinin ana hatları bir ibham çemberinde gizli kalan İmam'ın mazlumiyeti.

Nakledilen bir rivayete göre: İmam Hasan (a.s.) dünyaya geldiğinde Emir-ul Mü'minin (a.s.) "Harb" adını kendisine vermek istediğinde peygamberin. "Harb de ne demek, o Hasan'dır"<sup>1</sup> itirazıyla karşılaştı.

Ali (a.s.)'ın bu tabiri kullanması, birkaç yönden kendi şahsiyetinin eleştirilmesine neden olmuştur. Meselâ:

O, atılgan ve cesaretli bir asker değildi fakat savaşa karşı gösterdiği ilgi onun zatında var idi ve esasen kaba ve maceracı bir şahsiyete sahip idi (Bu görüş Cahiz'den nakledilmiştir).

İmamın gerçekten böyle bir şahsiyete sahip olduğunu tasarlamamız çok safça bir şeydir. Çünkü insanlık tarihine

1) Tabakat-ul Kübra (İbn-i Sâ'd), Hasan b. Ali'nin hayatının tercümesi, "Turasuna" dergisi, sayı: 11, s: 126.

has bir güzellik veren o hazretin hayret edici şefkat ve insan severliği böyle sinsice, haince vasıflarla bağdaşamaz. O, savaş meydanında kahraman bir asker idi. Ama yenilen düşman karşısında methe layık afv sahibi, perişan dul kadın ve öksüz çocukları besleyen ve dertlerine ortak olan ... biri idi.

Birinin, çelişkin sıfatlara sahip olması ve şahsiyetine has bir vasfın hakim olmaması, yaratılışın hayret edici sırlarındandır. Cahiz ve Cahiz gibileri, Beni Ümeyye'nin kendilerinin gözleri önüne sergilediği görüş açısıyla Emir-ül Müminin (a. s.) gibi birinin şahsiyetini haliyle doğru bir şekilde vafede-mezlerdi; özellikle de İmamın bu ismi İmam Hüseyin (a.s.)'a bırakması hususunda da ısrar etmiş olduğunu söyleyenler vardır.

İmâm Hasan (a.s.) Hz. Rasulullah (s.a.a.) gibi büyük bir peygamberin Hz. Ali (a.s.) ve Hz. Zehra (a.s.) gibi bir baba ve annenin kucağında eğitildi. Peygamber, ona ve kardeşi Hüseyin'e oğul diye hitap ediyor ve bu hususda, halifelik iddiasında bulunan Beni Ümeyye ve Beni Abbas'ın ileride Ehl-i beyt'in aleyhine başlatacakları tebliğ ortamını<sup>2</sup> tamamen yok etmek ve bu profesyonel siyasetçilerin, Emir-ul Müminin (a.s.) ve Hasan (a.s.)'ın peygamber (s.a.a.) ile olan en asıl ve en güçlü ruh ve soy bağlılığını zedeleyememeleri ve ehl-i beytin sevgisini halkın kalbinden çıkaramamaları için çok ısrar ediyor ve açık konuşuyordu.

İmam Hasan'ın (a.s.) ve kardeşi Hüseyin'in (a.s.) mübahalede bulunmaları ve "oğullarımız"<sup>3</sup> tabirinin onların hakkında söylenmesi, onlar için ebedi bir iftihar olup zatî temizliklerini bildirmektedir.

Tathir ayetinin onların (Peygamber, Ali, Fatima, Hasan ve Hüseyin aleyhim-us selam) hakkında inmesi bu konuyu

2) el-Hayat-us Siyasiyye lil-İmam-il Hasan (Allama Seyyid Cafer Murtaza) s: 27 ve sonrası.

3) Âl-i İmran, 61.

daha çok kuvvetlendiriyor; öyle ki imam da buna işaret ediyordu<sup>4</sup>.

Enes b. Malik'in de rivayet ettiği gibi sima bakımından Ehl-i beyt'in hiçbirisi onun kadar Rasulullah'a (s.a.a.) benzemiyordu<sup>5</sup>.

Peygamber (s.a.a.), en güzel tabirlerle onu methediyor ve öyle üstün tutuyordu ki,

Ehl-i beyt'in düşmanları bile sonraları, Rasulullah (s.a.a.)'in ona nasıl davrandığını hatırladıklarında ister istemez kendisine karşı derin bir saygı duyuyor ve . karşısında tevazu eder bir halde duruyorlardı.

Ümeyr b. İshak şöyle diyor: Ebu Hüreyre'yi Hasan b. Ali (a.s.) ile karşılaşmış ve şöyle diyorken gördüm:

"Gömleğini kaldır da Rasulullah (s.a.a.)'ın öptüğü yeri ben de öpeyim. İmam gömleğini kaldırdı ve Ebu Hüreyre de o hazretin bedenini öptü."6

Ebu Hüreyre'nin ve benzerlerinin böyle bir davranışı, peygamber (s.a.a.)'in o hazreti övmeleri ve kendisine gösterdiği muhabbet karşısında beklenmedik bir şey değildir.

Aynı şekilde peygamber (s.a.a.) onun hakkında şöyle ' buyurdu:

"Eğer akıl, insan şekline girmek isteseydi, muhakkak Hasan'ın şeklinde görünürdü."7

Rasulullah (s.a.a.)'in bu iki kardeşi üstün tutması, ikram etmesi sırf akrabalık bağından kaynaklanmıyordu. O hazretin halkın gözleri önünde, minber üzerinde ve namaz esnasında (İmam Hasan (a.s.) çocukluk döneminde, peygamber (s.a.a.) namazda secde ederken, O hazretin sırtına biniyor ve kendisi ininceye kadar da peygamber sabrediyor)

4) Tabakat-ul Kubra (ibn-i Sa'd), s: 167/Keşf-ül Ğummet (irbili) c; 1,

s: 538.

5) Tarih-i Ebu Zür'e ed-Dimeşki, c: 2, s: 587.

6) Mesned-i Ahmet, c: 2, s: 427 ve 448/el-Mü'cem-ül Kebir (Tabrani), c: 3, s: 19.

Hadis no: 2580/Müstedrek-i Hakim, c: 3, s: 168/Siyer-u A'lam-un Nübela (Zahabî), c: 3.

7) Ferâid-us Simteyn, c: 2, s: 68.

İmam Hasan'a ihtiram göstermesinin, onu okşamasının başka bir nedeni vardı. Bu neden, peygamber (s.a.a.)'den sonra Hasan Mücteba (a.s.)'ın ve kendi ehl-i beytinin hilafet ve İslam ümmetinin önderliği hususundaki hakkaniyetini tesbit ediyordu.

İmam Hasan, Emir-ül Mümininin (a.s.) şahadetinden sonra minberde konuşurken ve halkı kendisine biat etmeye hareketlendirecek, coşturacak bir etkene de ihtiyaç duyulurken "Azd" kabilesinden biri kalkıp bağırarak:

"Rasulullah (s.a.a.)'in Hasan b. Ali'yi yanına oturtup şöyle buyurduğunu duydum: 'Beni seven herkes onu (Hasan'ı) da sevmelidir'. Bunu duyanlar, duymayanlara iletinler. Eğer Rasulullah (s.a.a.)'in emri olmasaydı bunu kimseye söylemezdim" deyip daha sonra oturdu.<sup>8</sup>

O hazrete edilen biatin nedenlerinden biri, kesinlikle bu hadis idi. Ama daha sonraları, yeri geldiğinde değinilecek nedenlerden dolayı halk o hazreti himaye etmede za'f gösterdiler<sup>9</sup>.

Emir-ul Müminin (a.s.)'ın İmam Mücteba (a.s.)'a kendi oğlu olarak sevgi göstermesinin yanısıra, Rasulullah (s.a.a.)'in neslinin sürdürülmesi de buna ve kardeşinin hayatına bağlı olduğundan dolayı, savaşlarda kendisi düşmanlar arasında savaşla meşgul olduğu halde bunların canının tehlikeye düşmesine izin vermiyordu<sup>10</sup>.

8) et-Tarih-ul Kebir (Buhari), c: 3, s: 428/Mashed-i Ahmed b. Ham-bel, c: 5, s: 366/Müstedrek-i Hakim, c: 3, s: 173/Tabakat-ı ibn-i Sa'd ("Tu-rasuna" dergisi, sayı: 11, s: 138)

9) Bu hazretin fazaili hakkında pek çok rivayetler mevcuttur ama burada, hülasa olarak geçmek istediğimiz için bundan fazlasına gerek görmedik. Bu gibi hadisleri görmek isteyenler, hadis derlemesi çağının başlangıcından şimdiye kadar yazılmış olan "Hadis kitaplarına bakarak sahih senetli bolca hadis fihristi" bulabilirler.

İmam Hasan'ı n (a.s.) özellikle de hayatını ve sergüzeştini yazan kitaplardan "Tabakat-ul Kubra" ve "Tarjh-i Dimaşk"dan çevrilen İmam Hasan'ın (a.s.) hayatı sayılabilir. Bu kitaplar, konumuz hakkındaki rivayetleri geniş bir şekilde ve bir çok senetlerle yazmıştır.

10) Bakınız: Rabi'ul Ebrar, ç: 3, s: 537.

## İMAM'IN CEMEL, SİFFİN VE NAHREVAN SAVAŞLARINA KATILMASI

İmamın nakisin savaşındaki etkili rolü, kendisinin toplum da ki siyasi üstünlüğünü sağlayan en önemli sahnelerden biriydi. Emir-ul Müminin (a.s.), nakisinin hakk hükümete karşı ayaklânması hususunda Küfe halkını aydınlatmak ve Emir-ul Müminin (a.s.)'ın ashabına karşı savunmasına faal bir şekilde atılmaya davet etmek için İmam Hasan'ı kendi temsilcisi arak Kûfe'ye gönderdi<sup>11</sup>.

O hazret önce kan akıtılmasını önlemek bahanesiyle halkın Emir-ül Müminin (a.s.)'ın davetini kabul etmelerine engel olmak isteyen Ebu Musa Aş'ari'yi azledip daha sonra coşturucu, tahrik edici sözleriyle savaşa katılmak için Küfe halkından on bin kişiyi bir araya topladı.

İmam Hasan (a.s.), Sıffîn savaşında da halkı Kasitin'e karşı tahrik etmede göz

doldurucu faaliyeti olan askerlerden ! idi. İmam bir defa Küfe askerlerini savaşa ve dayanıklılığa teşvik etmek amacıyla onlara şöyle hitap etti:

"Karşınızda dizilen düşmanlarınızla (Muaviye ve askerleriyle) savaşmada el-ele verin ve asla taviz göstermeyin; çünkü taviz, tembellik kalbin kökünü keser."

İmamın Camel ve Sıffin Osmanlıları karşısındaki bunca çık tutumuna rağmen baba ve oğlu birbirinin karşısına dikmek ve onlardan her birinin tutumunu bahane ederek diğerinin tutumunu ezmek isteyen garezli tarihçi ve yazarlar, bir defa oğlu azimsiz ve "zelil", başka bir defa da babayı "kan döken ve savaşçıl" tanıtmak için İmamın tutumunu babasının konumuyla farklı göstermeye çalışmışlar. O, babasını Osmanın öldürülmesine katılmakla suçladı diyorlar<sup>12</sup>.

Oysa ki, imam Hasan'ın (a.s.), babasının emriyle nasıl Osman'a su 'götürdüğüne, kardeşi Hüseyin (a.s.) ve büyük sahabenin ı; Oğullarından bir kaçıyla birlikte Osman'ın koruyucusu ve hal-fen onun evine saldırmasını engelleyici olarak Osman'ın evinin dışında beklediğine

11) (Nasr b. Müzahim' Vak'at-u Sitfin, s: 15. Bu, halkın Hasan b. (\*•••) Rasulullah'ın evladı olarak duyduğu muhabbetten kaynaklanıyordu,

-ve kendilerinin de yazdığı gibi- halkın izdihamını önleyemeyip neticede Osman öldürülünce babası Ali (a.s.) tarafından nasıl kınandığına bütün tarihi kaynaklar tanıktır.

Bu gibi kimselerin böyle bir sonuca varmak için yararlandıkları -Emevi cahiliyet kültürünün mahsulü olan- bahane, Muaviye ile barış meselesidir. Bu hususda bir takım yalan sözler uydurarak, bir çok hile ve tahrifata el atarak sözü geçen tahlil yorum doğrultusunda onu afet edinmeye çalışmışlar.

Biz bu bahsin devamında bu tahmil edilen barışa ve İmamın mazlumuyitene değineceğiz.

Peygamber (s.a.a.)'den rivayet edilen "Hasan bendendir, Hüseyinse Ali'den"<sup>13</sup> gibi sözlere dayanarak İmam Hasan'a (a.s.) peygamber (s.a.a.)'in yanında, Yezid'in emevi hükümeti karşısında durup ölümsüz Kerbela vak'asını yaratan Hüseyin (a.s.) a ise -beşeriyet tarihinin büyük cinayetskârı Muaviye ile savaşmış olan- Ali (a.s.)'ın yanında yer vermek suretiyle, Peygamber (s.a.v.) ile Ali (a.s.)'ın siyaset hattının birbiriyle muhalif olduğunu göstermeye çalışıyorlar.

Yİne yazıyorlar: İmam Hüseyin (a.s.) kardeşine "Keşke benim kalbim senin, senin dilin de benim olsaydı"<sup>1\*</sup> dedi. Bu cümle ile de, bir başka boyuttan İmam Hasan (a.s.) hakkında, saptırıcı bir görüş açısı ortaya konmak istendiğine aziz okuyucumuz dikkat etmelidir.

İmamın tamamen babasının yolunda olduğunu; ama babası da, hükümetinin son yılında Muaviye'nin .Hicaz, Irak ve Yemen topraklarına tecavüz etmesini gördüğü halde onun karşısında hiç bir tepki gösterememeye mecbur olduğu nedenlerin aynısı imam Hasan'ın da daha kötü koşullar altında hükümetten el çekmesini ve tek başına Medine'ye gitmesini mecbur ediyordu.

12) Ensab-ul Eşraf (Belazeri) Mahmudinin tahkiki, Beyrut basımı, c:2, s: 12

13) Zehâir-ul Ukba, s: 132.

14) Keşf-ül öummet (İrbili), c: 2, s: 243.

Başka bir taraftan da, Emir-ul Müminin (a.s.)'ın muhaliflerinin yanlış tebliğleri, gürültü ve yaygaraları neticesinde milli bir çehre kazanan Muaviye'nin hakim-i mutlak olarak iş başına geçip çirkin yüzünden maskenin kaldırılması ve korkunç Emevi şahsiyetini göstermesi için ve Müslümanların da, islamı himaye etmek ve devleti yönetmek taşını göğsüne vuran nasıl korkunç bir düşmanla karşı karşıya olduklarını bükmeleri ve Muaviyenin de, İslamın ilerlemesi, İslam devlet ve ümmetinin yapılanması karşısında tehlikeli bir engel olup İslam ve müslümanlar için Bedir ve Uhud gibi üzücü hadiseler ; yaratan Ebu Süfyan gibi biri olduğunun bilinmesi için Muavlye'ye de böyle bir fırsatın verilmesi gerekiyordu.

## İMAMET SORUMLULUĞU

Kûfe'nin en kötü şartlar altında varlığını sürdürdüğü bir zamanda Emir-ul Müminin (a.s.) şehid edildi. Kûfeliler Camel savaşında, eskiden beri rekabette bulundukları Basralılara , karşı zafere ulaştılsa da çok geçmeden, Sıffîn savaşında gösterdikleri şecaat ve yiğitliklere rağmen zafere tam bir adım (kalmışken düşmanın oyununa kapılıp ağır bir şekilde yenildiler, hem de çok öncelerden beri Kûfe için korkunç bir rakip sayılan Şamlılar karşısında.

Şimdi Kûfe, gerçek İslam ve | onun yürürlüğe sürülmesi için başlarında (cahiliyet sembolü) Muaviye bulunan Şam ordusuyla savaşmaktaydı ama taviz vermelerinden, za'f göstermelerinden dolayı onların varlığını kabullenmekle kalmayıp üstünlüklerine bile boyun eğdiler.

Bu, sadece işin başlangıcı idi; Kûfe'de mevcut olan- bu depresyon ve küçümsenme duygusu, Harici adında yoz-faşmış ve inatçı bir grubun çıkmasına neden olmuştu. Bunlar, Muaviye tarafından önerilen "Kur'an'ın hakimiyeti"ni Emir-üi Müminin (a.s.)'a kabullendirmeme direndiler ama, yâptıkları işin reaksiyonunu görünce İmamı, haince tenkit, itiraz ve ithamlar yağmuruna tuttular.

Neticede Kûfeliler sahip oldukları silahları kendilerine karşı kullandılar ve böylece Kûfe'nin birlik ve bütünlüğüne başka bir derin darbe de inmiş oldu.

Küfe, içinde olduğu bu şartlar altında işini yürütemez, oldu. Emir-ul Müminin (a".s.) Kûfelileri Muaviye'yle savaşmaya hazırlamak ve İslamın mukaddes vücudundaki bu kanser urunu kazımak için her ne kadar ısrar ettiyse de, bunlar kendilerinden bir rağbet göstermediler; hiç, hatta Irak'ı savunmaya bile katlanmadılar.

Muaviye'nin vali ve komutanları durmadan Irak'a tecavüz ediyor, Kûfeliler ise, buna karşılık hiç bir tepki göstermiyorlardı. Ne İmamın nasihatları ve ne de sert çıkışları onların aklını başlarına getiremedi. Çünkü Kûfelilerin tembellik ve saflıklarının doğurduğu bu ruhsal za'f, onları herhangi bir hareketlenmeden aciz ve felç etmiş bulunuyordu.

İmam, Küfe'de ve böyle acı şartlar içinde şehid edildi. Bu şehadetin mazlumiyeti toplumda bir dalga coşturmasına rağmen Kûfeliler, ihtilafları ve ne yapacaklarını bilmemeleri neticesinde felakete uğramış, Muaviye ve Şam ordusu da aynen bir kâbus gibi Iraklıları öyle bir vahşete düşürmüştü ki Emir-ül Müminin (a.s.)'ın mukaddes cesedi gizlice toprağa gömüldü ve o hazretin defnolunduğu yeri herkesten gizlediler ve nitekim şia imamları Ali (a.s.)'ın mezarını halka gösterdiler.

Bu mazlumiyet dalgası, Kûfeliler arasında güçlü bir tepki yarattı. Irak zayıflatılmış, sarsılmıştı doğru; ama bu tezlikte Şam rejiminin zulmüne boyun eğmiyor ve bu kolaylıkla Şam'a teslim olmayı kendileri için bir leke ve yüz kızartısı olarak görüyorlardı; ve bu nedenle aniden toplanıp dikkatleri kendine çeken nisbeten güçlü bir teşekkül ve yapılanma Küfe'de meydana geldi.

Şimdi Kûfeliler, biat etmek için Emir-ül Müminin (a.s.)'ın planlarını uygulayacak ve onun siyasetini izleyecek bir önder peşindeydiler. Ali (a.s.)'ın oğlundan başka hiç bir kimse bu yolu sürdürmeye layık olmadığından İmam Hasan (a.s.)'a biat ettiler ve sırf Muaviye'yle savaşmak şartıyla kendisine biat ettiklerine ısrar ettiler.

Fakat İmam onları denemiş olduğundan dolayı -kendi maslahat gördüğüne amel etme- şartıyla hatta bir takım koşullar gereğince Muaviye ile barış etmeye mecbur olsa bile kimsenin itiraz hakkı olmadığına dair onların biatini kabul etti.

Bu defa da Irak halkı ilk etapta ciddi ve kesin bir karara vardılar ama her zaman olduğu gibi kısa bir süre geçtikten sonra kararlarından dönüp kabullenmekten çekindikleri leke ve yüz kızartısını kolaylıkla kabul ettiler.

(Bazı hususlara değinmeden biraz ileri atıldık) İmama biat etmek, imamın topluma önderlik etmedeki meşhur liyakat ve kabiliyetine ilaveten, esasen o hazretin imameti ve liyakati hususundaki peygamber (s.a.a.) ve Ali (a.s.)'ın tekitlerinden kaynaklanmaktaydı. .

Rasulullah (s.a.a.) İmam Hasan (a.s.)'ın ve kardeşinin hakkında şöyle buyurmuşlardı:

"Hasan (a.s.) ve Hüseyin (a.s.) ister imamet görevlerini yerine getirsinler, ister bazı engel veya maslahatlardan dolayı yapmasınlar her ikisi de imamdırlar."15

Emir-ül Müminin (a.s.) de o hazreti kendi halifesi olarak tayin buyurmuştu ve İmam Hasan (a.s.) da Muaviye'ye yazdığı bir mektupda şöyle belirtmiştir:

"Emir-ül Müminin (a.s.) dünyadan göçerken, beni kendinden sonraki hükümete halife tayin buyurdu."16

Abdullah b. Abbas halkı o hazrete biat etmek için davet etmek istediğinde şöyle dedi:

"Bu şahıs, peygamberinizin evladı ve imamınızın vasiyyi ve halîfesidir; kendisine biat edin."17

O hazrete biat etmek isteyen Kûfe'nin ileri gelenlerinden bir grubu onun, babasının hâlifesi olduğuna dayandılar:

"Sen, babanın halifesi ve vasiyyisin; biz de senin emrin-deyiz."18 ,

Bu yukarıdaki sözler, Hasan Mücteba'nın (a.s.) babası tarafından imametini ve vasiyy oluşunu gösteren delillerinden bir .kaç örnektir sadece.19

15) Keşf-ül Ğummet (İrbili), c: 2, s: 159/İrsad (Şeyh Müfîd), s: 220.

16) Mekatil-ut Talibin (el-İsfâhani), s: 55/Muruc-uz zeheb (Mes'udi), ı, C: 2, s: 432.

17) Mekatil-ut Talibin (el-İsfahani), s: 34/A'lam-ul Vera (Tabersi), s: 208.

18) Bihar-ul Envar (Allame Meclisi) c: 44, s: 43.

19) el-Hayat-us siyasiyye lil-imam-il Hasan (Allame Seyyit Cafer Murtaza), s: 47 ve sonrasına bakınız.

imam, biat edilen günün ertesi, Kasitine karşı koymak için halkı hazırlamaktan ibaret olan asıl hareketini başlattı.

## İMAMIN KESİN KARÂRİ; MUAVİYE İLE SAVAŞMAK

### Irak Halkının Sarsılmış Tutumu Karşısında

Hakikatta İmamın ve aynı şekilde Irak halkının en önemli işi Muaviye'nin teklifini tayin etmek ve onun ile savaşmaktan ibaret idi. O dönemde İslam topraklarının birbirinden ayrılmaları bir mefhum taşıyor ve bütün İslam ülkelerinin vahdeti her müslüman fert açısından gerekli ve kafi bir eylem olarak görülüyordu.

Irak'ın Şam'dan ayrı olamadığı gibi, Şam da Irak'tan ve aynı şekilde Hicaz ve Mısır birbirinden ayrı olamazdı... Bu yüzden İslam toprakları üzerindeki mutlak hakimiyet çözümlenmeliydi.

İmam ve şiilerine göre Muaviye dinî açıdan hakimiyet sahnesinden çıkarılması gereken fasit bir unsur idi ve Emir-ul Müminin hükümetin başına geçtiği günden itibaren bunu kendine en önemli bir vazife olarak görmüş ve her şeyden çok buna ağırlık vermişti, imam Ali (a.s.), "Muaviye'yle savaşmak" veya "Allah'ın indirdiğini inkâr etmek'ten birini seçmesi gerektiğine tasrih etmişti.

Böyle bir tutum haliyle büyük oğlu ve de kendi şiaları için edinilmişti Ve esasen böyle bir görevi yerine getirmek, gerekli bir, güce sahip olduğu ve uygun şartlar elverdiği taktirde İmâmın üzerine farz olurdu.

Başka bir taraftan da, hilafet hususunda o günün "makbul siyasi örfü" gereğince halifeyi tayin etmesi gereken muhacir ve ensar Ali (a.s.)'a oy vermiş idiler ve şimdi ise ensarın çoğunluğu ve hayatta olan bir grup muhacir Kûfe'de İmam Hasan (a.s.)'a biat etmiş bulunuyorlardı. Bu yüzden Muaviye amelen asi sayılıyordu ve o dönemin makbul kaide ve kuralları açısından tutunacak hiçbir dayanağa sahip olmadığından dolayı onun teklifi de belirlenmeliydi.

Buna ilaveten, Irak halkı Muaviye'nin hilafet makamını ele geçirmeyi tasarladığına ve o günün mevcut durumu onun için elverişli olmadığından kesinlikle bu hususda bâzı girişimlerde bulunacağına da emin idiler. Böyle bir durumu düşünmek "Irak" halkına çok ağır geliyordu ve dolayısıyla Şamlıların Kûfelilere karşı zafere ulaşması Kûfelilerin yenilgisi, hatta Şamlıların Kûfelilerden intikam alması sayılıyordu.

Bu gibi sorunlar, İmam Hasan (a.s.)'ın hükümetinin

başlangıcından beri bizzat biat edenlerin bir kısmının Harici-

lerden oluşu, bunların savaşa çok ısrar etmeleri ve savaş ile hükümet arasında kopmayan bir bağlılığa inanmaları, savaş meselesiyle bağlantılı olmasına neden oldu.

Ama maalesef ki, her şeyin istenen bir şekilde ilerlemesine rağmen toplum, batınî, fikrî ve .sosyal boyutlardaki saptırıcı eğilim ve inançların yanısıra özel bir yorgunluktan bitkin ve perişan idi; bu nedenle de savaş için kesin bir karar verilmiyordu. Bu zahir ve batın, birbirleri karşısında o denli hareket ediyordu ki İmam Hasan'a edilen biat hızıyla -hatta daha hızlı bir şekilde ve daha geniş bir çapta- Muaviye'ye de biat edildi.

İşin başlangıcından itibaren İmam Hasan (a.s.), Muaviye'nin mahiyetini tanımasına rağmen kendi dinî tutumu doğrultusunda, önce Muaviye'nin tecavüz etmekten el çekmesini ve kendi kanunî hükümetine uymasını ondan istedi.

İmam bu mektupda peygamberi Ekrem (s.a.v.)'in-vefa-tından sonra çıkan imamet hususunda ümmetin ihtilafına değinerek kendisinin ve şialarının önceki hükümetleri resmiyete tanımadıklarını ve bu makamın sadece Rasulullah (s.a.a.)'in Ehli Beyt'ine mahsus bir hak olduğunu hatırlattı ve ehli beytin o dönemdeki bir takım maslahatlar gereğince sükut etmelerine ve Muaviye'nin onların kesin hakkına tecavüz etmesine dayanıp, bu tecavüz hakkındaki şaşkınlığını ortaya koyduktan sonra onun biat etmesini istedi Biat ve itaat etmediği taktirde elinde olan bütün imkanlarıyla onunla savaşacağına dair Muaviye'yi tehdit etti. \*

Muaviye İmam Hasan (a.s.)'ın mektubunun cevabında cahiliyet düşüncelerini dikkate alarak ye yaşının büyüklüğüne dayanmakla-bunu, siyasi konularda İmam Hasan (a.s.)'dan daha aydın görüşlü olmasına bahane ederek İmamı, kendine biat etmeye davet etti ve mektubunun sonuna da şunları ekledi:

"Benimle senin meselen, aynen peygamberin vefatından sonra Ebu Bekir ile senin babanın meselesi gibidir."20

Böyle köklü bir ihtilafın bu yolla çözümlenemeyeceği tabii idi. Bu işin kaderini tayin etmek için ancak savaş meydanında amansız bir çatışma gerekiyordu, bu yüzden İmam Hasan (a.s.) çelik yapılı bir iradeyle Kasitin ile savaşmak için ordu hazırlamaya koyuldu. Bu arada Muaviye de şehirlerdeki valilerine mektuplar yazarak, Irak'ın karışıklığından yararlanmakla Kûfe'ye saldırıp onu fethederek imam Hasan (a.s.)'ın hükümetini devirmek için kendisine ordu göndermelerini istedi.21 Muaviye bütün İslam topraklarında kök salan düzenli ve geniş çaplı bir casusluk örgütüne sahip olduğundan kesinlikle Irak'ın durumu hakkında detaylı ve doğru haberler elde ediyordu.

#### IRAK'IN KASİTİN İLE SAVAŞMADAKİ GEVŞEKLİĞİ

Başlangıçta ve Hz. Ali (a.s.)'ın şehid edildiği günlerin kargaşalığında Kûfeliler, Şam ordusunun saldırısı korkusuyla imam Mücteba (a.s.)'a biat ettiyseler de amelen Emir-ül Müminin (a.s.)'a davrandıkları ve Muaviye'nin saldırılarına karşı koymak için o hazretin ısrar ve uyarıları karşısında acizcesine evlerine tıkanıp yakışır bir tepki göstermedikleri gibi şimdi de İmam Hasan (a.s.) Muaviye'ye karşı hazır olmalarını kendilerinden isteyince kimse olumlu bir cevap vermedi22 ve nitekim Adiy b. Hatem'in kendisi tek başına ordugâha gidince "Tayy" kabilesinden ve diğer kabilelerden bir grup da mecburen onun peşine takılıp gittiler.

İmamın onca tebliğinden ve peşpeşe konuşmalarından sonra ve o hazretin "Nuhayie"ye giderek Kûfelilerin gevşek-

görüp Kûfe'ye döndükten sonra sadece on iki bin civarında

20) Ensab-ul Eşraf (Bilazeri), c: 2, s: 31, Mahmudi'nin tahkik eniği

21) Makatil-ut Talibin (el-isfahani), s: 38.

22) Makatil-ut Talibin (el-isfahani). s: 39.

bir ordu "Nuhayle"de toplandılar.<sup>23</sup>

Bazı tarihçiler "Emir-ül Müminin (a.s.)'ın şehadetinden sonra kırk bin kişi Muaviye'ye savaşımak için ona biat ettiler" ünü yazmış olduklarından, başka bir grup da hataya düşüp bunların hepsinin İmam Hasan Müçtebâ (a.s.)'ın ordusunda olduklarını sanmışlar.<sup>24</sup>

Haddi zatında böyle bir rivayet abartılmış, müsamaha edilmiş ve doğruluğunda da şüphe vardır. Ve bunun isbatında Hz. Ali (a.s.)'ın durmadan Küfe halkını kınaması, yeniden toplanarak Muaviye'nin çıkardığı fitneyi bastırmak için Şam'a saldırmanın gerekliliğine dair ettiği tekid ve ısrar hususundaki meselelerini gözden geçirmemiz ve onların böyle hayatî bir konu hakkındaki önemsemezliklerini, vurdumduymazlıklarını ve o hâzrete uygun bir cevap vermekten kaçınmalarını ve gerekli hazırlığı kendilerinden göstermemelerini görmemiz gereklidir. Ve böyle bir iddianın doğruluğunu farzetsek bile bu, aliyle bu sayılı bir ordunun İmam Mücteba (a.s.)'ın kenarında olmasına delil olamaz, bilhassa tarihçiler, İmam Hasan | (a.s.)'ın on iki bin kişilik bir ordusu olduğunu sahih olarak kaydetmişlerdir.

İmam, Übeydullah b. Abbas'ı komutan ve Kays b. Sa'd Şib. Übade'yi de ona muavin seçip altmış bin kişilik Şam ordu-î'suna doğru gönderdi. Kendisi de yine ordu toplamak için "Medain'de ikâmet etti.

Ordu ile İmam birbirlerinden ayrı olduklarından dolayı Muaviye bir takım şayialar yayarak onları, birbirlerinin kara rından habersiz bıraktı ve böylece onların arasında gerginlik çıkardı. İmamın ordusunda İmamın sulhettiği yayılmıştı. Muaviye bu karışıklıktan yararlanarak İmamın ordu komuta-nından, kendisine katılmasını ve böylece bir milyon dirhem ödül almasını istedi.<sup>25</sup>

23) Tarih-i yakubi, c: 2, s: 214/Makatil-ut Talibin, s: 40/Tarih-i Di-maşk (İbn-i Asakir) İmam Hasan'ın hayatı, s: 176. Mahmudi basımı.

24) Tarih-i Taberi, c: 6, s: 94/İbn-i Esir, c: 3, s: 61.

25) İrşad (Şeyh Müfid), s: 170/Şerh-u Nehc-l Belağâ (İbn-i Ebil Ha-did), c. 16, s: 42.

Kötü bir ruhsal bunalım geçiren, savaşımak için güçlü bir hedef gütmeyen ordu bu şayia ve oyunlara kapılıp Muaviye'nin peşine takıldılar, sadece dört bin kişi Kays b. Sa'd'in yanında kalıp Muaviye'ye karşı direndiler. Muaviye bu defa da onu aldatmaya kalkıştı: fakat Kays, Muaviye'nin bu gibi şayia ye vadelerine kanmayacak kadar, uyanık biriydi.

İmamın ordusunun kaçıp Muaviye'ye eklenmelerinin Medain'de büyük bir etki yaratmasının yanısıra imam Hasan (a.s.)'dan barış isteğinde bulunmak üzere imamın huzuruna gelip red cevabı alan Muaviye'nin elçileri de dönerken İmamın barışı kabul ettiğini halkın arasında yaydılar.

Bu şayia ve yalan<sup>26</sup> halkı bunalıtmış ve Muaviye'yi kabul etmek için tamamen hazır bir duruma getirmişti. Bu sırada Muaviye'nin karşısında mukavemet eden yegane güç, Kays b. Sa'd'ın barışı kabul etme şayiasının şehirde ağızdan ağıza dolaşmasının<sup>27</sup> kendisi de öldürücü bir darbe gibi Kûfe'nin ruhsal bunalımına inmiş ve en son mukavemet nefesini de ortadan kaldırmıştı.

Böyle bir ortamda ve Irak halkının haince davranışları karşısında imamın hükümetten el çekmekten başka bir çaresi yok idi. Çok az ashabından başka kimse Kasitin ile savaşmaya ısrar etmeyince ve bu savaşa katılmayacağını bildirince dolayısıyla O hazret etkili bir girişimde bulunamazdı. Bu yüzden, Muaviye bir kaç defa İmamın barışı kabul etmesini isteyince İmam da mecburen sulhu kabul etti.

26) Tarih-i Yakubi, c: 2, s 215.

27) el-Bidayetü ven-Nihayet (ibn-i Kesir), c: 2, s: 14.

#### MUAVİYE'NİN TAHMİLİ BARIŞI VE BUNUN NEDENLERİNİN DEĞERLENDİRİLİŞİ

İmam Ali (a.s.)'ın hükümetinin son dönemlerinde Irak halkının o hazrete karşı gösterdiği muamele, onların uzun b.ir savaş için özellikle de ganimeti olmayan bir savaş için zayıf ve dayanıksız bir ruhiyeye sahip olduklarını gösteriyor ve Emir-ül Müminin (a.s.)'ın düşmanları da bunun hakkında birtakım saptırıcı şüphe ve yorumlar halka aşıyorlardı.

Böyle bir tutumun aynısı İmam Hasan'ın hükümeti döneminde de o hazrete karşı tekrarlandı. Kûfeliler, Muaviye ile savaşmak istemediklerini gösterdiler ve kabilelerin birbiri ardınca Muaviye'ye katılmaları<sup>28</sup>, İmamın onlara güvenemeyeceğini ve Muaviye'ye karşı düzenli bir girişimde bulunamayacağını tesbit ediyordu.

Bir millet kendinden za'f gösterince, o milletin önderinin herhangi bir hareket başlatamayacağı malumdur. Biz burada bu tahmil edilen barışın, İmam Hasan (a.s.)'ın görüş açısından ne gibi neden ve hedefler taşıdığını nakletmeye çalışıyoruz. İmam bir yerde Kûfelilerin babasına karşı davranışlarına ve kendisine biat etmeleri olayına değinerek şöyle buyurdu: Bugün büyüklerinizin, ileri gelenlerinizin Muaviye'ye katılıp ona biat ettiklerini duydum. Bu, benim için yeterlidir.

"Siz Sıffin'de hakemiyet meselesini babama tahmil eden kimselersiniz."<sup>29</sup>

Başka bir yerde de şöyle buyurdu:

"And olsun Allah'a, eğer Muaviye ile savaşsaydım Irak halkı beni yakalayıp bir esir olarak Muaviye'ye teslim edeceklerdi."30

İmam başka tabirlerinde de Irak baskını, güvenilemez bir halk olarak vasfedip babasının Kûfe'den edindiği acı tecrübelerine değiniyor.31

İmam Müçteba (a.s.) üzerine düştüğü kadarıyla düşmanla savaşmak için halkı uyandırmaya yönelik geniş çapta tebliğde bulundu ama (bazı tarihçilerin yazdığının tam aksine) onun halk arasındaki etkisi babasının tesirinden daha az idi. Ali (a.s.) nasihatlarıyla Kûfe halkını savaş için

2-İMAM HASAN (AS) 2-İMAM HASAN (AS)

20) el-Futûh (İbn-i A'sem) c: 4, s: 157, Hindistan basımı/İbn-i Ebil Hadid, c: 16, s: 22/İnsab-ul Eşraf (Belazeri), c: 2; s: 39.

29) .Aynı adres. • "

30) el-İhticac (Tabersi), c: 2, s: 90/Bihar-ul Envar (allame Meclisi), c: 44, s: 20/Evalim'ul Ulûm (Bahranî), c. 16, s: 175.

31) el-Kâmilu fit-Tarih (İbn-i Esir) c: 3, s: 405.

harekete geçiremediği halde İmam Hasan (a.s.) bunu nasıl yapabiliyordu? imamın diktatörcesine, hile ve sahtekârlığa sarılarak halkı . Kasitin ile savaşmaya hazırlaması caiz miydi?

Bundan önce Emir-ül Müminin (a.s.)'ın özellik ve hususiyatını açıklarken imamın zulüm yolundan girerek zafere ulaşmak istemediğini söylemiştik32. Bu iki asilzade; istibdad, zor ve tehdidi alet etmekle halkı savaşa hazırlamak isteselerdi bunu yapabilirlerdi ama böyle yapmak istemiyorlardı.

Savaş, önderin iznine ve halkın rizayet göstermesine dayalı bir konu olduğundan peygamber (s.a.a.)'in kendisi bile onca sosyal makbuliyetine rağmen yine de "Bedir" ve "Uhud" savaşları hususunda ümmeti ile istişarede bulundu33. İmam Müçteba (a.s.) halkın, savaşa ilgi göstermediğini, hatta son ana kadar mukavemet iddiasında bulunanların üçte ikisinin geceleyin Muaviye'ye eklediklerini görüyordu.

Halk savaşı istemeyince ve kendinden bir hareket gös-termeyince ne yapılabilir? İmamın kendisi savaşmak istiyordu ama, bu sayasın getirdiklerini halk yüklenmeliydi. Halk savaşa meyillenmeyince, Muaviye ve Emevi' mübelliğlerin doğurduğu zehirleyici koşullar altında savaşın felsefesini ve fikirsel temellerini idrak etmekten aciz kalınca, tabiatıyla İmam da bir girişimde bulunamazdı.

İmam Müçteba (a.s.) bu sorunu en iyi bir şekilde çözümleyecek, aydınlığa

kavuşturacak çok güzel ve net sözler buyurmuştur:

"And olsun Allah'a Şamlılarla savaşmamızı engelleyen, şüphe ve pişmanlık duygusu değil, biz rahatça ve sabırla Şam ehli ile savaşıyorduk ama rahatlık ve huzurumuz düşmanlığa, sabır ve dayanıklılığımız ise tedirginliğe dönüştü. Sıffin'e azmettiğinizde dininizi dünyanızdan üstün tuttunuz, şimdi ise dünyanızı dininize.

Bilin ki bu gün iki çeşit ölü arasında kalmışsınız: Uğrunda gözyaşı döktüğünüz Şifin ölümlerin intikamını almak istediğiniz Nahrevan ölümleri.

32) Bakınız: imam Ali'nin (a.s.) fikirsel hayatı.

33) es-Sahih-u min-es siret-i (Allame Seyyit Cafer Murtaza), c: 3, s: 145-146.

Bilmiş olun ki, Muaviye'nin bizi davet ettiği şey (barış) ne bize ve size izet getirir ve ne de bu barışta bir zerre dahi insafa riayet edilmiştir. O halde eğer ölümden korkmuyorsanız bunu (ba-0şt) kendisine çevirip keskin kılıçlarımızla onu Allah'ın hükmüne döndürelim ve eğer hayat peşindeyseniz biz de kabul edip sizin hoşnutluğunuzu hazırlarız. Halk her taraftan baki kalıyoruz diye seslenince İmam da barışı imza etti."34

Bu cümleler, İmamın savaş kastı olduğunu ve bu gibi koşullarda kan dökmenin beklenen neticeyi vermeyeceğini fârzetmedikçe kan dökmeyi önleme meselesinin söz konusu olmadığını iyice aydınlatmaktadır.

Savaşın başlamasını engelleyen, barışı kabul ettiren ve Kaşifine karşı askeri girişimde bulunmak için İmamın elini kolunu bağlayan tek nedenin hal-kin isteği olduğu kesindir. Bu hususda imamın kendisi bu sulhu tahlil ederek, yorumlayarak şöyle buyuruyor:

"Halkın çoğunun barışa meyillendiğini ve savaştan hoşlanmadığını görünce ben de hoşlanmadıkları bir şeyi onlara yüklemek istemedim."35

Bu, Emir-ül Müminin (a.s.)'ın defalarca kendisine değindiği konunun başka bir tabiri36 ve önderin halka karşı nasıl davranması gerektiğini gösteren bir temel ilkedir. Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

"And olsun Allah'a ashabımın olmayışından dolayı hükümeti Muaviye'ye teslim ettim; eğer dostum, yaverim olsaydı Allah bizimle onların arasında hükmedinceye kadar gece-gündüz demeden onunla savaşırdım."37

34) İbn-i Esir c3. s406/Tarih-i Dimaşk (İbn-i Asakir) s 178-179/ üsd-ül Ğabe (İbn-i Esir) c2. s14/ Tezkiret-ül Havas (İbn-i Cüzi) s199/ Bihar-ul Envar (Allame Meclisi) c44. s21/ Evalim-ul Ulüm (bahrani)c 16 s 179/A'lam-ud Din (Daylemlı). s. 181.

35) Ahbar-ut Tuvval (Dinveri). s: 220.

36)Şerh'u Nehc-ü. Belağa (ibn-i Ebi. Hadid). c: 11, s: 29. 37) Bihar-ul Envar (Allame Meclisi), c. 44, s: 147.

İmama itirazda bulunanlar karşısında İmamın kendi tutumunu savunması hakkında buyurduğu başka sözlerinden, esasen mevcut bulunan şiaların korunması, gizli kalması için böyle bir barışı kabullendiği de anlaşılmaktadır. Emir-ul Mü-minin'in has şialarının çoğu Camel, Siffin ve Nahrevan savaşlarında şehadete ermiş ve çok az bir grubu yaşamaktaydı. Irak halkının za'fını dikkatte bulundurarak savaş başlatılsaydı kesinlikle İmam Hasan (a.s.) ve şiaları telafi edilemez zararları yükleneceklerdi. Çünkü Muaviye böyle bir durumda onları daha da ezmeye çalışacaktı.

Ama barış, ileride hazırlanacak koşullar için onların kalmasına neden olabilir ve kanlarının akıtılması mukadder ise daha faydalı bir verim için akıtılmasını ve bunun daha etkili bir olayın tarihte yaratılmasını sağlayabilirdi.

Şimdi İmamın ashabından bazılarının İmama yönelik itirazları karşısında İmamın buyurduğu sözlerle dikkat edelim:

"Dostlarımın savaş hususundaki tavizlerini ve savaştan yüz çevirdiklerini görünce, sizi kurtarmak düşüncesi beni Muaviyeyle barışmaya zorladı."38

Başka bir yerde de birtakım koşullar altında barışın zorunluluğu hakkında konuşma yaparken Hüdeybiye sulhunu şahid getirerek şöyle buyuruyor:

"Eğer böyle yapmasaydım şialarımızdan bir kişi bile yeryüzünde kalmazdı."39

Malik b. Hamza'nın itirazı karşısında ise şöyle buyuruyor:

"Ya Malik! Böyle deme; çünkü onların çoğunun savaşı bırakıp gittiklerini görünce sizin yeryüzünden silineceğinizden "korktum ve yeryüzünde İslam uğruna haykıran kimselerin kalması için barışı kabul ettim."

İmam Hasan'ın (a.s.) yüz yüze geldiği böyle bir durumda savaş başlatılsaydı kesinlikle onun ve has ashabının zararına tamam olurdu. Emir-ül Müminin (a.s.) bile bu gibi bir durumla karşılaşınca Muaviye ile kendi arasında

38) Ahbar-ut Tuvval (Dinveri), s: 221.

39) Evalim-ul Ulûm (Bahrani), c: 31, s: 174. tamam olurdu. Emir-ül Müminin (a.s.) bile bu gibi bir durumla karşılaşınca Muaviye ile kendi arasında olan savaşın durdurulmasına hazır oldu.

O an savaşın durulmasına hazır oldu. Şimdi de savaşın sŭrdŭrŭlmesini isteyen bir gruba karşı imamın sŭzlerinden bir kısmına dikkat edin:

"Ey millet! GŖrdŭğŭnŭz gibi dostlarınız savaşa muhalefet ettiler, siz ise bunların arasında bir azınlığı teşkil etmedesiniz. Eğer savaşa devam ederseniz bu savaşda arkadaşlarınız, sizin için şam ordusundan daha tehlikeli olacaklar ve eğer onlar şam ordusuyla ittifak edip karşınızda dursalar sizi ortadan kaldıracaklar.

And olsun Allah'a ben bŖyle bir olaya razı , olamaz ve buna katlanamazdım, bu nedenle de, kŖkŭnŭzŭn kazılmasından korktuğumdan dolayı çoğunluğun oy ve gŖrŭřŭne ehemmiyet gŖsterdim."40

GŖrdŭğŭnŭz gibi Emir-ŭl Mŭminin'in (a.s.) kendisi de bŖyle bir durumda şianın korunmasını konu edip tahmili hakemiyeti kabul etmesinin nedenlerinden birinin yakın dost ve ashabını tehdid eden tehlikeyi ortadan kaldırmak olduğunu vurguluyor.

İmam Hŭseyin (a.s.)'m kardeşiyle muhalefet ettiği şayiasını tarih sayfalarına sığdırmak isteyen bazı tarihçilerin bu çirkin oyununa rağmen İmam Hŭseyin (a.s.) kardeşinin yolunun doğruluğuna, sağlamlığına derinden inanıyor ve bir çok yerlerde de, Ŗyle bir durumda kardeşinin yaptığı hareketten başka hiç bir girişimin netice vermeyeceğini hatırlatıyordu.

İmam Hŭseyin (a.s.)'ın harekete geçmesini isteyen kimselere imamın verdiği cevap konumuzun teyidine yŖnelik çok sarihtir:

"Ebu Muhammed'in (Hasan'ın) yaptığı iş tamamen doğrudur, Muaviye hayatta olduğu mŭddete, herbiriniz kendi evinizin kilimi olun."41

"Ben bugŭn savaş için mŭsbet bir cevap vermiyorum, o halde Muaviye yaşadığı mŭddete kendi yerlerinize oturun, evlerinize saklanın ve Muaviye'nin art niyetini kendinize yŖneltmeyin."42

40) Ensab-ul Eşraf (Belazeri), c: 1, s: 338, Mahmudi basımı/Nehc-ŭs Saadet (Muhammet Bakır Mahmudi), c: 2, s: 368-369, Beyrut baskısı.

41) Ahbar-ut Tuvval, (Dinveri), s: 221.

42) Ahbar-ut Tuvval, (dinveri), s: 222.

Bu tabirler İmam Hasan (a.s.)'ın Muaviye karşısında silahlı girişimde bulunmanın faydasız olduğuna dair gŖrŭřŭnŭ teyid etmektedir.

TAHMİL EDİLEN BARIş VE ONUN MADDELERİ

İmam Hasan (a.s.)'ın Irak halkının za'fını görmekle savaştan vazgeçmiş olduğunu farzetsek bile, Muaviye'nin kendi elçilerini Medâin'e göndermesi ve -önceden de değindiğimiz-İmamın sözleri nazara alındığında Muaviye'nin de savaşa ve kan dökülmesine sarılmadan meselenin çözümlenmesine meyilli olduğu kesinleşir.

Muaviye, kurnazca kendini sessiz-sedasız ve sabırlı biri olarak halka göstermekle, savaşmadan Irak'a musallat olmak istiyordu. Haliyle böyle bir tutum Irak halkının ona karşı ikinci bir şekilde hareketlenmelerini önlüyordu. Buna ilaveten, Muaviye kendi girişimine resmî ve kanunî bir cilve vermiş ve "Muaviye zora el atarak İslam'ı hilafeti kabzasına almadı; başlarında İmam Hasan (a.s.) olmak üzere halkın kendisi hilafeti ona sundular" düşüncesini halkın zihninde canlandırmıştı.

Ancak Muaviye'nin barış bildirisinde her iki 'tarafın kabul ettiği anlaşmalara uymaması bütün kurnazlık ve sahtekârlıklarını iptal edip çirkin ve aldatıcı çehresini açıkça gösterdi. Tarih -tarihçilerin sonraki nesiller için her iki tarafın kabullendiğini öne sürdükleri maddeleri naklederken İmam Hasan (a.s.)'a büyük bir zulüm etmiştir.

Ayrıntılı bir şekilde konuyu incelemekle, bir grup rivayet edenlerin ve tarihçilerin, tarihi haberlerini tanzim ederken mezhebî eğilimlerini bırakmayıp Emevi siyaseti yararına ve şianın zararına nasıl haber uydurdıkları ve tarihî gerçekleri tahrif ettikleri kolayca anlaşılabilir. Onlar bu cinayeti işlemekle aşağıda gelecek olan bir kaç noktayı isbat etmek istiyorlardı:

1 - İmam Hasan (a.s.) acizane bir şekilde barış istedi.

2 - İmam maddi isteklerinden dolayı ve dirhem ve dinar kazanmak için böyle bir işe teşebbüs etti.

3 - O sadece kendini düşünüyordu ve halkı Muaviye'nin karşısına salıvermişti...

Hişam b. Abdül Melik'in sarayına bağlı ve Beni Ümeyye'-nin faal taraftarlarından ve de bu tahrifi çıkaran asıl kaynaklardan biri olan Zühri, bansın esasının sadece malî şartlar ve "Ahvaz" ve "Darabcerd"ın maliyatını almak olduğunu söylemiştir<sup>43</sup>.

Amacımız kısa olarak geçmek olduğundan barışın maddeleri hakkındaki tarihin bütün rivayetlerini araştırıp incelemeye fırsatımız yoktur. Bu yüzden, sadece eski kaynaklarda kamil bir metin olarak nakledilen bir rivayeti zikretmekle yetinecek ve onun hakkında açıklamalarda bulunacağız.

Bu rivayet senetleri tamamen birbirinden ayrı olup, birbirine yakın ve benzer bir şekilde rivayet edilen iki eski tarihçiden nakledilmiştir. Bu iki rivayetin, barışın kamil metnini nakletmedeki yakınlık ve benzerliği bunların doğruluğunun alametlerindendir. Bu rivayetde şöyle belirtilmiş:

İmam, Abdullah b. Nufel'i "halkın can ve malına dokunulmayacağı taktirde önerilen barışı kabul etmeye hazır olduğunu" söylemesi için Muaviye'nin yanına gönderdi. Ama Abdullah b. Nufel Muaviye'nin yanında başka bir takırtı şartlar da öne sürdü.'Onlar da şundan ibaret:

1. Muaviye'den sonra hilafet imam Hasan (a.s.)'a bırakılması,
2. Darab-cerd'in maliyatının yanısıra her yıl ellibeşbin dirhem ödenmesi...

Muaviye de bu şartları kabul etti. Abdullah b. Nufel İmamın yanına dönüp kendi şartlarını bildirince hazret onları kabul etmeyip "Ben hilafet peşinde değilim ve Muaviye'nin bana vermesine taahhüt ettiği mallar da beyt-ül maldan olduğu için onun, müslümanların beyt-ül malında böyle bir yetkisi yoktur" buyurdu. Bu sırada kâtibini sesleyerek bu aşağıdaki metni yazmasına emretti:

"Hasan b. Ali ve Muaviye b. Ebi Süfyan'ın üzerinde ittifak ettikleri anlaşma budur:

Muaviye'nin Allah'ın kitabına, Rasulullah (s.a.a.)'in sün- netine ve salih halifelerin siyerine uyması şartıyla Hasan b.

43) Bakınız: Taberi, c: 4, s: 125/Tabakat-ul Kubra (İbn-i Sa'd), s:168.

Ali (a.s.), Müslümanlar üzerinde olan vilayet yetkisini ona bırakıyor. Muaviye kimseyi kendine halife olarak tayin etmemeli ve ondan sonraki halifenin kim olduğu müminlerin oy ve görüşünce seçilmelidir.

Halk ülkenin herhangi bölgesinde olursa olsun Şam'da, Irak'da, Tahatne ve Hicaz'da tam bir güvence ve emniyette yaşamlarını sürdürmelidirler. Aynı şekil Emir-ul Müminin (a.s.)'in ashab ve şiaları can, mal ve evlatları bakımından emniyette olmalıdırlar. Muaviye, Hasan b. Ali ve kardeşi imam Hüseyin'in aleyhine açıkta veya gizlice komplo düzenlemeyeceğine dair taahhüt ediyor."44

Tafsilatıyla veya hülasa olarak nakledilen diğer şartların da bu noktaya işaret olup hadiscilerin tabirlerinden olduğu ilgi çekmektedir. Gerçi bu metnin kendisinde bile kullanılan bazı tabirlerde tarihçiler tarafından müsamaha edildiği muhtemeldir.

Ancak malî şartı İmamın şahsen tekzib ettiği önceden de söylendi. Ama başka bir rivayette Camel ve Sıffiri şehidle-rinin ailelerinin geçimini sağlamak için bu şartın dikkate alındığı da söylenmiştir45. O halde antlaşma metninin dışında böyle bir şarta ittifak edilmiş olması muhtemeldir.

Her ne olursa olsun imamın, tarihin kendisi hakkında yazdığı onca cömertliği ile böyle bir şartı şahsi çıkarları için konu edinmediği kesindir. Gerçi ehl-i beytin müslümanların beyt-ül malında büyük bir hakkı vardır.

Ayrıca tarihî bir haber şekline giren bu malî şart şayiası belki de Muaviye'nin barışı kabullendirmek için imama gönderdiği haberden menşe bulmuştur. Şöyle ki; Muaviye sulhu kabullendirmek için her yıl Darabcerd" ve "Fasa"nın maliya-tine ilaveten bir milyon dirhem İmam Hasan (a.s.)'a teslim etmeye hazır olmuştu<sup>46</sup> ama sonraları kasıtlı veya cahil tarihçiler bu şartı da antlaşmanın maddelerinden biri olarak

44) el-Futuh (ibn-i A'sem). c: 4, s: 158 ila 160/Ensab-ul Eşraf (Bela-zero), c: 2, s: 42/Menakib (ibn-i Şehraşûb), c: 4,'s: 33. Bu antlaşmanın metni Belazeri'den çevirisi ise el-futuh'tandır.

45) Bihar-ul Envar (Allame Meclisi), c: 44, s: 30/Avalim-ul Ulûm, c: 16, s: 182-18X<sup>188</sup>.

46) Ensab-ul Eşraf (Belazeri), s: 42.

nakletmişler. Aynı şekil naklettiğimiz rivayetteki Muaviye'den sonra imam Hasan'ın (a.s.) halife tayin edilmesi mevzuu, antlaşmanın metninde mevcut olmamakla birlikte İmam tarafından da tekzib edilmiştir.

Bu konu hakkındaki tarihî haberlerin Çokluğuna rağmen bunların tümünün, Muaviye'nin bir takım taahhütler zımnında kendinden sonra hilafeti İmam Hasan (a.s.)'a bırakacağına, dair verdiği sözden kaynaklanmış olması hakikatten uzaktır.

İmam nakledilen antlaşmada sadece şöyle buyurmuştu: "Halife tayin etmeye Muaviye'nin hakkı yoktur ve bu, müminlerin şûra ve istişaresi yoluyla gerçekleşmelidir." İmamın bu sözü, Ömer'in şûrası veya yeni bir kalıba giren şûra gibi "halife tayin etme şûrasını" resmiyete tanımak anlamına gelmez; çünkü İmamın maksadı, bir hakimin bütün halk kitlelerine uygunluğu ve kabul edilmesidir. Bu da, şia itikatına aykırı değildir.

Çünkü herhalükârda masum imam bile hükümeti ele almak isterse halkın kendisini kabul etmesine muhtaçtır. Allah bile ister halk istesin, ister istemesin bütün varlık alemleri üzerinde mutlak tekvini vilayeti olmasına rağmen, teşriî hakimiyete de sahip olabilmesi için halk Allah'ı ve dinini kabul etmelidir.

İmam Hasan (a.s.)'ın böyle bir girişimde bulunmasının nedeni bir taraftan Muaviye'nin, hilafeti miras gibi değerlendirmesini umulan şeklinden kurtarmak-, başka bir taraftan da ö dönemin halkı, hilafeti, hubre ehlinin özgürce biat etmesiyle eşit bildiğinden İmam bu ilkeyi ihya ederek, Muaviye'yi bu ilkeden tecavüz ettiği taktirde halkın muhalefeti mahzuruyla karşı karşıya bırakmak idi.

Muaviye öyle cahil bir halk arasında muradına eremeyecek biri değil idiyse de, en azından Muaviye'nin nifak çehresini halka göstermek ve menfi şahsiyetini gelecek nesiller için tarihte tersim etmek için İmamın öyle zor bir durumda yapabileceği en

büyük önlemci tedbir bundan ibaret idi.

Bu antlaşmanın en mühim hususları kısaca şunlardan ibaret idi:

1 Halkın, özellikle Osmanlılara karşı Camel ve Sıffin savaşlarına katılan Emir-ül Müminin (a.s.)'ın şialannın güvencesini sağlamak.

2 Hilafetin Muaviye'den sonra miras olarak bırakılmaması.

3 Hasaneyn (İmam Hasan ve Hüseyin) başta olmak üzere Rasulullah'ın(s.a.a.) ehl-i beytinin emniyetini temin etmek.

Fakat Muaviye bu maddelerin hiçbirine riayet etmedi; hatta şimdi bile Muaviye'ye sevgi duyan kimselerin Muaviye-'nin kendi kabul ve imza ettiği bu şartların en basit ve en kolayına dahi amel etmediğini bilmeleri daha dikkat çekicidir.

Muaviye, antlaşmanın maddelerini kabul edip imzaladıktan sonra Kûfe'ye girip halkın faltaşı gibi fırlayan gözleri önünde konuşma yaparak konuşmasında İmam Hasan'ın (a.s.) karşısında antlaşma hakkında yüklendiği taahhütlerin sırf hakimiyeti kazanmak olduğunu ve bu antlaşmanın kendi açısından hiçbir değer ve itibar taşımadığını söylemesi daha da dikkat çekicidir.

"Savaşın ateşini söndürmek ve fitneyi yatıştırmak için birtakım şartları kabullendim ve bazı vaadlerde bulundumsa da Allah, söz birliğini ve Müslümanlar arasındaki dostluğu bizim lehimize sağladıktan ve bizi ihtilaf tehlikesinden kurtardıktan sonra o şartların tümünü ayak altına alıyorum."47

"Ant olsun Allah'a namaz kıtasınız, oruç tutasınız, hacc edesiniz veya zekât veresiniz diye sizinle savaşmadım. Siz bunları yapıyorsunuz. Ben sadece hüküm sürmek için sizinle savaşım ve şimdi de siz hoşlanmadığınız halde Allah bunu bana verdi."48

Ebu Sasan Hasîn b. Münzir şöyle diyor: "Muaviye İmam Hasan'a verdiği sözlerin hiçbirine amel etmedi, Hücr ve dostlarını şehid etti, kendinden sonra halife seçme konusunu müminler şûrasına bırakmayıp oğlu Yezid'i kendin

47) Ensab-ul Eşraf (Belazerî), c: 2, s: 44-46-48/Ve "el-Futuh" (İbn-i A'sem), c: 4, s: 163. -

48) Makatil-ut Talibin (el-isfahani), s: 44, Necef basımı.

veliaht tayin etti ve de İmam Hasan (a.s.)'ı zehirletti.49

İMAM'IN MUAVİYE KÛFE'YE GELDİKTEN SONRAKİ KONUŞMALARI

Muaviye Kûfe'ye gelince halka hitaben "herkes üç güne kadar kendisine biat

etmezse emniyette olmayacağına dair<sup>1</sup> tehditti bir bildiri dağıttı. Halk Kûfe'nin büyük mescidinde toplandılar.

Muaviye, İmam Hasan (a.s.)'ı tahkir etmek, küçümsemek ve ayrıyeten halkın arasında o hazretten teyid almak amacıyla İmam Hasan (a.s.)'ın minbere çıkıp konuşmasını istedi. Tarihçilerin naklettikleri rivayetler farklıdır; her biri İmamın sözlerinin bir kısmını nakletmişler. Bir rivayete göre İmam şöyle buyurdu:

'Halife Allah'ın kitabına ve peygamberin sünnetine uygun olarak amel eden kimsedir. Halka karşı zalimce davranan biri halife değil; saltanatı ele geçiren, kısa bir müddet ondan yararlanan, daha sonra bütün lezzetleri yok olan ve zahmetleri kendine kalan bir padişahdır ancak."<sup>50</sup>

İmam bu sözlerinde, ima ile Muaviye'yi zalim bir padişah olarak halka tanıtıyor. Başka bir rivayette ise şöyle söylenmiş: imam Hasan (a.s.) yeryüzünde ceddleri İslam peygamberi (s.a.a.) olan tek kişinin kendisi ve kardeşi Hüseyin (a.s.) olduğuna değinerek şöyle buyurdu:

Allah bizim ceddimiz vesilesiyle sizi hidayete kavuşturdu. Muaviye bana ait olan bir hakka sahip olmak için benimle çatıştı, ben de ümmetin maslahatı ve kan dökülmemesi için hakkımdan geçmeye mecbur oldum."<sup>51</sup>

Evet, İmam yedi ay yedi gün hilâfet ettikten sonra hükümeti Muaviye'ye bırakıp Medine'ye döndü. Bu süre boyunca sadece savaşı ve islah etmeyi düşünüyordu. Hükümet aç-

49) Ensab-ul Eşraf (Belazerî), c: 2, s: 47-48.

50) Makatil-ut Talibin, s: 47/Zehair-ul Ukba, s: 40/Nazm-ı Dürer-is Simteyn, s: 200-201.

51) Tarih-i Halifet İbn-i Hayyat, c: 1, s: 234.

sından babasının valilerini kendi yerlerinde teyid etti. İbn-i Hayyat'ın naklettiğine göre Muğayre b. Şû'be kendisi için İmam taraftından~bir hüküm uydurdu ve bu ehl-i sünnet açısından hepsi adil ve fiilleri ser'an hüccet olan sahabenin bazısının yaşamındaki en önemli hususlardandır.

## İMAM, MUAVİYE VE HARİCİLERLE SAVAŞ

İmam Medine'ye dönerken Irak'ın bazı köşe bucağında harici isyanı yeniden başlatılmıştı. Emir-ul Müminin (a.s.) önceleri bu hususta şöyle buyurmuşlardı:

Benden sonra haricilerle savaşmayın. Bunun delili de şundan ibaret idi:

"Hakkı arayıp hataya düşen (harici) bâtil peşinde olup onu elde eden (Muaviye) gibi olamaz."

Bu hedefine varmak için şialardan yararlanmak isteyen Muaviye, bu sırada "Kadisiye"ye gelip çatan İmam Hasan (a.s.)'a bir mektup göndererek haricilerle savaşmada kendisine yardım etmesini imamdan istedi. İmam da ona hitaben şöyle bir mektup gönderdi:

"Seninle savaşmak bana caiz iken onu ümmetin maslahatı ve aralarındaki bağlılığı korumak için terkettiğim halde, senin yanında savaşmamı mı istiyorsun?52"

Başka rivayetlerde de İmamın şöyle buyurduğu söylenmiş:

"Eğer kible ehlinen biriyle savaşmak isteseydim önce seninle savaşmaya başladım."53

Bunlar imamın "Kasitin"e karşı savaşmak hususundaki kesin görüşünü ortaya koyan delillerdendir.

Muaviye başka yollarla da herhangi bir şekilde Beni Haşim'i ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Bir zaman "cömert olmayan bir 'Haşimi', sabırlı olmayan bir 'Emevi' ve cesaretli

52) Ensab-ul Eşraf (Belazeri), c: 2, s: 46.

53) İbn-i Esir, c: 3, s: 42/el-Kamil (Müberred), c: 3, s: 133/İbn-i Ebil Hadid, c; 5, s: 98.

olmayan bir 'Avamı" gördüğünüzde babalarına benzemediklerini bilmelisiniz" demişti.

İmam Mücteba (a.s.) bunu duyunca:

"And olsun Allah'a onun maksadı nasihat etmek değil. O, Beni Haşim'in ellerinde olan bütün mallarını bağışlamalarını ye nitekim Muaviye'ye muhtaç olmalarını aynı şekil Beni Ümeyye'yi halka sevdirmek için onların sabırlı olmalarını ve de ölüme atılmaları için Zübeyrilerin cesaretli olmalarını istiyor" buyurdu54.

#### İMAM HASAN'IN (a.s) ÖZELLİKLERİ

İmam Hasan Mücteba (a.s.) insanlık yolunu yürümek isteyenlere bireysel ve toplumsal çehresiyle eşsiz bir kılavuz olabilecek beşeriyet sembollerinden biridir. Bu hususda nakledilen rivayetleri bütün boyut ve ayrıntılarıyla buraya aktarmayacağımıza göre onlardan bazılarıyla yetiniyoruz:

İbadî açıdan o hazretin parlak yüzü beşeriyet tarihine göz alıcı bir güzellik

vermiştir. Bir rivayete göre İmam Hasan (a.s.) şöyle buyurdu:

"Yaya olarak Allah'ın evine gitmediğim halde Allah'ımla buluşmaktan haya ederim." Bu yüzden de yirmi defa Medine'den Mekke'ye yaya gitti.<sup>55</sup>

Yine nakledilmiş:

"İmam yirmi beş defa yaya olarak Hacc seferine gitti."<sup>56</sup> O hazretin en belirgin ve mümtaz özelliklerinden başka biri de tarihçilerin dilinde destan olan bağışlama, cömertlik ve ilahi nimetlerden meşru bir şekilde yararlanma sıfatıdır.<sup>57</sup> Bu husustaki bir rivayette şöyle denmiş: Biri o hazretin huzuruna gelip muhtaç olduğunu belirtti, imam "ihtiyacını yazıp

54) Rabi'ul-Ebrar, c: 3, s: 422.

55) Ahbar-ı İsfahan (Ebu Naim İsfahani), c Vs: 44.

56) Tarih-Öt Hülefa